

Kadernota 2019

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	2
Algemeen.....	3
Voorwoord.....	3
Leeswijzer.....	5
Ambities.....	6
Programma's.....	7
Inwoner.....	7
Wat willen we bereiken?.....	7
Beleidsmatige ontwikkelingen.....	8
Wat gaat het kosten?.....	10
Onze buurt.....	12
Wat willen we bereiken?.....	12
Beleidsmatige ontwikkelingen.....	14
Wat gaat het kosten?.....	15
Onze gemeente.....	19
Wat willen we bereiken?.....	19
Beleidsmatige ontwikkelingen.....	21
Wat gaat het kosten?.....	21
Ons geld.....	24
Doelen en resultaten.....	24
Beleidsmatige ontwikkelingen.....	24
Wat gaat het kosten?.....	25
Overhead.....	26
Doelen en resultaten.....	26
Beleidsmatige ontwikkelingen.....	26
Wat gaat het kosten?.....	26
Financiële begroting.....	27
Financiële kaders.....	27
Financieel MeerjarenPerspectief.....	29
Bijlagen.....	31
Raadsvoorstel.....	31
MeerjarenInvesteringsPlan.....	36
Specificatie Financieel MeerjarenPerspectief.....	49
Toelichting financiële begrippen.....	53
Toelichting afkortingen.....	55

Algemeen

Voorwoord

Algemeen

In de Kadernota 2019 hebben we de actuele beleidsmatige en financiële ontwikkelingen op een rij gezet. De belangrijkste basis hiervoor is het nieuwe coalitie-akkoord “Duurzaam verder bouwen”. Het nieuwe college wil vol in blijven zetten op het beleid dat de afgelopen drie jaar is gevoerd. Een aantal speerpunten noemen we hier:

1. Lage lasten voor onze inwoner
2. Burgerparticipatie en zichtbaarheid
3. Structurele inzet op verbetering van dienstverlening
4. Goede, betaalbare en toegankelijke zorg
5. Nieuwe mogelijkheden voor verkeer en openbaar vervoer
6. Aantrekkelijke dorpscentra
7. Aanpak parkeeroverlast dijken
8. Bevorderen van woongenot, sociale samenhang en veiligheid in wijken
9. Woningen verbeteren en verduurzamen, nieuwe woningen gasloos
10. Innovatieve oplossingen om in 2050 energieneutraal te zijn
11. Initiërende en stimulerende rol bij werk en welvaart voor inwoners
12. Koesteren van landschap en cultuurhistorie en inzetten op stijging van toerisme
13. Constructief kritische houding naar (bestuurlijke) samenwerkingen

De doelstellingen en actiepunten/resultaten komen voort uit het coalitieakkoord. Waar mogelijk hebben we deze voorzien van het jaar van realisatie en een raming. Hiermee scheppen we een zo'n realistisch mogelijk, financieel beeld van onze meerjarenraming. Voor het volledige coalitieakkoord kunt u klikken op onderstaande link.

[Coalitieakkoord "Duurzaam verder bouwen" 2018 - 2022](#)

Het regeerakkoord van 10 oktober 2017 is een andere belangrijke ontwikkeling. Het Rijk, gemeenten, provincies en waterschappen hebben in februari 2018 een akkoord gesloten. Ze gaan samen een aantal grote maatschappelijke opgaven aanpakken zoals klimaat, wonen, regionale economie, vitaal platteland, sociaal domein, migratie, problematische schulden en goed openbaar bestuur. Deze afspraken vormen de start van het gezamenlijke interbestuurlijk programma en een agenda. Het belangrijkste doel is een optimale samenwerking tussen de overheden. Daardoor komt er rond belangrijke maatschappelijke opgaven een meer gezamenlijke en effectieve aanpak tot stand. Alle overheden zullen zich ook financieel inzetten voor de opgaven waarbij zij betrokken zijn. Diverse opgaven staan in het coalitieakkoord en hebben wij meegenomen in deze kadernota.

In de maartcirculaire 2018 van het rijk zijn uitsluitend de financiële gevolgen van het regeerakkoord en de programmastart van het interbestuurlijk programma verwerkt. Deze effecten zijn financieel doorgerekend in de meerjarenraming van de Voorjaarsnota 2018. Een aantal maatregelen heeft pas effect met ingang van 2019. Deze maatregelen lichten we toe in de programma's van deze kadernota. Daarnaast heeft het Kabinet voor een aantal van de gezamenlijke opgaven enveloppen of andere intensiveringen voorzien in het regeerakkoord. Bijvoorbeeld € 300 miljoen voor klimaat en duurzaamheid. Het is nog onbekend hoe deze middelen worden verdeeld.

Met het vaststellen van de Kadernota 2019 bepaalt de raad op hoofdlijnen de koers van het gemeentelijke beleid en de financiële middelen voor de komende jaren. Deze hoofdlijnen werken we uit en zijn de basis voor het opstellen van de Programmabegroting 2019 en Meerjarenbegroting 2020-2022.

Aangepast proces in een verkiezingsjaar

Het college, de organisatie en de Raadswerkgroep Begroting zijn in 2017 op zoek gegaan naar een andere wijze van begrotingsbehandeling. Het doel is om de raad eerder te betrekken in de keuzes voor de op te stellen begroting. In 2017 hebben we daarmee de eerste ervaringen opgedaan. Gestart werd met een richtinggevende sessie (middels Kahoot) en een keuzesessie met de raad. Op basis van de gemaakte keuzes stelt het college de kadernota op en legt deze voor aan de raad in de raadsvergadering van juli.

In een verkiezingsjaar, zoals nu in 2018, is er sprake van een aangepast proces. Dan komt het coalitieakkoord in plaats van de richtinggevende keuzesessie met de raad. De kadernota is dan een uitwerking van het coalitieakkoord.

Meerjarenperspectief

Het Financieel MeerjarenPerspectief (FMP) ziet er voor de komende jaren als volgt uit:

	Bedragen x € 1.000			
	2019	2020	2021	2022
FMP vastgestelde programmabegroting 2018	-63	-163	120	120
Besluitvorming 2018 tot Voorjaarsnota	53	134	132	132
Voorjaarsnota 2018	-1.786	-962	-454	-454
FMP t/m Voorjaarsnota 2018	-1.796	-991	-202	-202
Kadernota 2019	1.330	985	877	874
FMP t/m Kadernota 2019	-466	-6	675	672
waarvan structureel	-216	173	680	677
waarvan incidenteel	-250	-179	-5	-5

Dit meerjarenperspectief laat een gunstig beeld zien. In de eerste twee jaar hebben we nog te maken met een tekort. Daarna slaat dit om en is er sprake van een positief begrotingssaldo.

Voor de dekking van het tekort in de eerste twee jaar willen we de algemene reserve aanspreken.

Voor een verdere toelichting op het FMP verwijzen wij naar de 'Financiële begroting/ FMP'.

Leeswijzer

De kadernota hebben we onderverdeeld hierna in de volgende 4 rubrieken.

1. Ambities: Hier beschrijven we de gemeentelijke ambities.
2. Programma's: Er zijn 5 programma's. Per programma geven we de doelen & resultaten, de beleidsmatige ontwikkelingen en financiën weer.
3. Financiële begroting: Bij "financiële kaders" vermelden we de algemene uitgangspunten voor het opstellen van de begroting. En bij "meerjarenperspectief" laten we het financieel totaalbeeld voor de komende 4 jaren zien.
4. Bijlagen: diverse bijlagen geven aanvullende informatie over de programma's en financiën. Er is ook een toelichting op afkortingen en financiële begrippen opgenomen.

Minbedrag betekent : nadelig of uitgaaf/investering

Plusbedrag betekent : voordelig of inkomst

Ambities

Onze missie is:

“Iedereen doet ertoe en doet mee in onze vitale en betrokken gemeenschappen.”

We doen het samen!

De gemeente Berg en Dal is er voor haar inwoners. Die inwoners vormen samen de gemeenschap Berg en Dal. Met elkaar zorgen we ervoor dat het goed wonen is in onze gemeente. Maar er verandert wel iets in de manier waarop we dat doen. De tijd dat de gemeente voor alles zorgde én over alles besliste is voorbij. Dat kan niet meer en dat willen we ook niet meer. U als inwoner vraagt en krijgt steeds meer zeggenschap. En u zorgt steeds vaker zelf voor een goed woon-, werk- en leefklimaat. Voor uzelf en voor anderen. De gemeente wil hierbij een gelijkwaardige partner zijn. We willen ruimte geven aan uw initiatieven en u ondersteunen om dingen mogelijk te maken.

Betaalbaar Berg en Dal!

Wij zijn ons er heel goed van bewust dat wij met gemeenschapsgeld werken. De portemonnee van de gemeente verschilt daarbij niet zo veel met die van uzelf. Niet alles wat we willen kan ook, dus maken wij duidelijke keuzes. En we geven niet meer uit dan er binnenkomt. Als er een tekort dreigt dan kijken we eerst of er in de uitgaven geschrapt kan worden. We kunnen ook de belastingen verhogen, maar dat willen we zoveel mogelijk voorkomen. Onze belastingen zijn bijna de laagste van Gelderland en dat willen we zo houden.

Hier wordt gewerkt!

We willen dat iedereen de kans krijgt om aan het werk te zijn. Als u daar niet op eigen kracht in slaagt, dan helpen wij daarbij. Onze gemeente heeft een prachtige natuur en ligt in een afwisselend landschap. We hebben een rijke geschiedenis en daarvan is in onze gemeente veel terug te vinden. Buiten, maar ook in onze musea. Het toerisme is dan ook belangrijk voor onze gemeente en we werken er hard aan om onze gemeente nog aantrekkelijker te maken. Voor u als inwoners, maar ook voor al die bezoekers. Het toerisme zorgt ook voor werkgelegenheid. Dat is belangrijk. Onze missie is niet voor niets: iedereen doet ertoe en doet mee in onze vitale en betrokken gemeenschappen.

Duurzaam Berg en Dal!

De zorg voor de wereld van morgen is ontzettend belangrijk. Onze kinderen moeten kunnen opgroeien in een mooie, veilige en gezonde omgeving. Daarom gaan we energie besparen, meer schone energie opwekken, grondstoffen hergebruiken, blijven we lokale initiatieven ondersteunen en zorgen voor minder afval. Doordat ons klimaat verandert, krijgen we ook steeds extremer weer. We moeten zorgen dat we onze omgeving hier goed op inrichten. Hiervoor is de komende jaren veel geld nodig. Wij kunnen dat niet alleen, dat moeten we samen doen met u. Wij passen de openbare ruimte aan. Aan u vragen wij hetzelfde te doen op uw eigen terrein.

Zichtbaar en betrouwbaar!

Onze inwoners, instellingen en bedrijven weten voor welke producten en diensten zij bij de gemeente terecht kunnen. Wij communiceren hier duidelijk over. Aan de balie, de telefoon, maar ook op de gemeentepagina, website en sociale media. U weet ons te vinden en u bent tevreden over onze dienstverlening. Dat komt omdat we duidelijk zijn over wat we doen en wat we niet doen. We zijn vriendelijk, geven snel antwoord op eenvoudige vragen en leveren maatwerk als dat nodig is. We bieden hulp aan mensen in nood. We hebben contact met u en weten wat er speelt in onze gemeente en in de regio. Wij laten zien dat wij opkomen voor de belangen van onze inwoners.

Programma's

Inwoner

Meestal heb je de gemeente niet nodig in je dagelijks leven. Je redt het prima zelf. Dat is ook de bedoeling. Maar dat lukt niet iedereen. Soms lukt het niet om alles zelf te regelen. Vaak zonder dat je daar zelf iets aan kunt doen. De gemeente probeert je dan te helpen. Dat kan voor een korte of lange tijd zijn. Bijvoorbeeld als het gaat om zorg, inkomen, onderwijs of gezondheid. De belangrijkste dingen die je nodig hebt om op een normale en prettige manier te kunnen leven. De gemeente is vaak een laatste plek voor hulp. Daarbij werkt de gemeente samen met andere organisaties of huurt hen hiervoor in. Onze bedoeling is iedereen een goede basis te geven, een steun in de rug, zodat je verder kunt en mee kunt blijven doen!

Programmanaam	Inwoner	Onze buurt	Onze gemeente
Plaats van actie	- Persoonlijk/thuis	- Directe omgeving/dorp	- Gemeente mét de regio gemeenten
Rol inwoner	- Regie eigen leven - Mee blijven doen	- Meedoen - Initiatief nemen	- Ontwikkelen - Klant
Rol gemeente	- Regelen - Betalen - Veel bemoeienis	- Afnemende betrokkenheid - Minder regels, meer stimuleren	- Loslaten - Samenwerken - Diensten verlenen

Wat willen we bereiken?

We benoemen in de Kadernota alleen nieuwe of gewijzigde doelen en resultaten ten opzichte van de Programmabegroting 2018. Hieronder staan de doelen en resultaten uit het coalitieakkoord "Duurzaam verder bouwen".

In de Programmabegroting 2019 nemen we alle doelen en resultaten op.

1. Vasthouden aan het uitgangspunt van een kwalitatief goede, toegankelijke en betaalbare zorg voor inwoners, die het hard nodig hebben

- a. Aandacht voor eenzaamheid, zingeving, dementie en de positie van de mantelzorger die onder druk staat.

2. Voorlichting aan inwoners en ketenpartners met als doel begrip te krijgen voor de keuzes in de zorg

- a. Versterking van de relatie met partners in de keten van toewijzing, zoals huisartsen.

3. Een efficiënter en effectiever werkende organisatie

- a. Instelling van een werkgroep Sociaal Domein vanuit de gemeenteraad en carrousel om te bezuinigen op zorg waar mogelijk en acceptabel.
- b. Bevorderen van een effectievere en efficiëntere organisatie waarbij binnen 4 jaar de inhuur/formatie met € 400.000 wordt teruggebracht. Belangrijk onderdeel daarvan is het analyseren van de processen om daarmee het lerend vermogen van de organisatie verbeteren.
- c. Afbouw van het resterende tekort in de komende vier jaar en tot die tijd reserves aanspreken om onszelf de tijd te gunnen maatregelen te bedenken en te zorgen dat deze het gewenste effect hebben.

4. Transformatie van de zorg naar een aanpak gericht op preventie, vroegtijdige signalering en betaalbaarheid

- a. Uitbouw van projecten die zorg verminderen, zoals de 'school als vindplaats' en praktijkondersteuners bij huisartsen.
- b. Bij preventie is een aanpak van middelengebruik (alcohol en drugs) van groot belang. Wij willen daar een integrale, preventieve en repressieve aanpak voor opstellen.

5. Optimaal inzetten van burgerparticipatie

- a. Toetsing van participatie bij beleid en uitvoering.

6. Wij willen maximaal inzetten op duurzaamheid en daarbij zelf het goede voorbeeld blijven geven.

- a. Gemeentelijke gebouwen energieneutraal maken.

Beleidsmatige ontwikkelingen

Naast het coalitieakkoord zijn er de volgende beleidsmatige ontwikkelingen.

7. Aanpassing definitie woonplaatsbeginsel

Vanaf 2019 geldt een andere definitie voor het begrip woonplaatsbeginsel in de Jeugdwet. Jeugdigen tot 18 jaar met verblijf staan nu ingeschreven in de gemeente waar de instelling zich bevindt en deze gemeente betaalt de kosten. Straks gaat de gemeente van herkomst de zorgkosten van het kind betalen en niet langer de gemeente waar het kind verblijft. Eerste berekeningen laten zien dat we mogelijk een voordeel van € 746.000 hebben. Dit bedrag is berekend op basis van het zorggebruik 2016. De komende tijd wordt nog nader onderzoek gedaan. Zo wordt nog gekeken naar de effecten voor gemeenten en of het objectief verdeelmodel nog verder moet worden verfijnd. Mogelijk komt er een overgangsregeling omdat sommige gemeenten er fors op achteruit gaan.

8. Beschermd Wonen

De gemeente Nijmegen voert deze taak nu uit als centrumgemeente. Met ingang van 2020 worden de rijksmiddelen overgeheveld naar alle gemeenten en verdeeld op basis van een objectief verdeelmodel. Nu worden de rijksmiddelen toebedeeld op basis van een historisch verdeelmodel. Het is nog onduidelijk welk effect dit voor onze gemeente heeft.

9. Abonnementstarief huishoudens

In het regeerakkoord staat dat er met ingang van 2019 een abonnementstarief van 17,50 euro per vier weken komt voor huishoudens die gebruikmaken van de Wmo-voorzieningen. Het huidige principe "bijdrage naar draagkracht" vervalt hierdoor. Per 2020 wordt de gemeente (nu CAK) verantwoordelijk voor de inning van de eigen bijdrage.

Wij schatten in dat door de verlaging van de eigen bijdrage de inkomsten dalen met € 300.000. Wij ontvangen van het rijk een compensatie via een verhoging van de algemene uitkering van ongeveer € 210.000.

Voor de midden- en hogere inkomensgroepen wordt het aanmerkelijk goedkoper om gebruik te maken van Wmo-voorzieningen. We verwachten dat de uitgaven voor Wmo-voorzieningen fors toenemen. Dit komt omdat de prikkel voor veel mensen met midden- en hogere inkomens, om de ondersteuning zelf te regelen en te organiseren, voor een groot deel wegvalt. We ramen € 200.000 aan extra uitgaven. Het eerste jaar verwachten we voor de opstart € 100.000.

Deze mutaties hebben we meegenomen in de Voorjaarsnota 2018 omdat deze onderdeel uitmaken van de maatregelen die in de maartcirculaire 2018 zijn verwerkt.

10. Herziening BTW vrijstelling sportverenigingen

Als gevolg van een rechterlijke uitspraak van het Europese Hof moet de gemeente de btw-regels voor sportaccommodaties aanpassen. Als gevolg hiervan is vanaf 2019 geen btw-aftrek meer mogelijk op kosten voor aanleg, renovatie, onderhoud en exploitatie van sportaccommodaties. Deze maatregel leidt tot een financieel nadeel voor gemeenten en sportverenigingen. Het rijk wil hen compenseren door de extra opbrengst voor de schatkist terug te geven. Op dit moment is nog niet duidelijk hoe de compensatie zal plaatsvinden en welk financieel gevolg dit heeft. In de Kadernota gaan we er voorlopig van uit dat deze operatie budgettair neutraal verloopt.

11/12. Aanpak achterstandenbeleid

In het regeerakkoord trekt het kabinet vanaf 2019 extra middelen uit voor het achterstandenbeleid. Hiermee moeten de gemeenten het aanbod van voorschoolse educatie verruimen. Daarmee kunnen gemeenten peuters met een risico op een achterstand spelenderwijs meer taalvaardigheden mee laten geven. De extra rijksuitkering loopt op van € 37.000 in 2019 naar € 148.000 in 2022. Deze extra middelen zetten we direct in voor voorschoolse educatie. Deze mutatie heeft daardoor geen invloed op het begrotingssaldo.

13. Grip op kosten Sociaal domein

De kosten voor het Sociaal Domein, onderdelen jeugd en Wmo zijn ongeveer € 2,1 miljoen hoger dan de rijksuitkering. We verwachten dat dit tekort daalt met € 746.000 door de aanpassing van het woonplaatsbeginsel. Volgens het coalitieakkoord ramen we voor het inzetten van een praktijkondersteuner bij de huisartsenpraktijken en jeugdconsulenten op scholen € 160.000. Deze extra inzet moet leiden tot kostenbesparingen.

Hierna resteert er nog een bedrag van ongeveer € 1,5 miljoen. In het coalitieakkoord is opgenomen dat we dit tekort in 4 jaar afbouwen, waarvan € 400.000 op formatie en inhuur. Vanaf 2021 hadden we al een taakstellende bezuiniging van € 150.000 in onze meerjarenraming opgenomen. Dus de afbouw bedraagt uiteindelijk ruim € 1,3 miljoen.

In de notitie "Grip op kosten in het sociaal domein: Wmo en Jeugdhulp" zijn diverse ombuigingsmaatregelen aangedragen. Een raadswerkgroep heeft onlangs aangegeven welke maatregelen we verder gaan uitwerken. In de raadsvergadering van 27 september 2018 zal de raad een besluit nemen over deze uitgewerkte maatregelen.

14. Groot onderhoud gymzalen

Naar aanleiding van vragen in de raad is het principebesluit genomen om de bestaande gymzalen van de SPOG (Stichting Primair Onderwijs Groesbeek) te handhaven. Daarbij kijken we ook naar duurzaamheidsaspecten.

In overleg met het schoolbestuur hebben we een traject opgestart om de onderhoudssituatie in beeld te brengen. Daarnaast bekijken we wat nodig is om de gebouwen weer op adequaat niveau te brengen. In juni verwachten wij de uitkomsten van dit onderzoek. In het najaar 2018 leggen we een voorstel aan de raad voor.

We verwachten dat de huidige reservering (€ 250.000) voor groot onderhoud van gymzalen niet toereikend is. Deze reservering is ook bedoeld voor groot onderhoud van gymzalen van scholen voor speciaal onderwijs. We nemen de raming voorlopig op als 'pm'.

Wat gaat het kosten?

In de onderstaande tabel zijn de mutaties op dit programma weergegeven.

	2019	2020	2021
Doelen en resultaten			
1a Aandacht voor eenzaamheid, zingeving, dementie en de positie van de mantelzorger	-	-	-
2a Versterking van de relatie met partners in de keten van toewijzing	-10	-10	-
3a Instellen van een raads werkgroep Sociaal Domein voor bezuinigen op zorg	-	-	-
3b Terugbrengen inhuur/formatie Sociaal Domein	100	200	-
3c Afbouw resterend tekort Sociaal Domein	321	643	-
4a Uitbouw van projecten die zorg verminderen	-160	-160	-
4b Bij preventie is een aanpak van middelengebruik (alcohol en drugs) van groot belang	-	-5	-
5a Toetsing van participatie bij beleid en uitvoering	pm	pm	-
6a Gemeentelijke gebouwen energieneutraal maken	-	-	-
Totaal doelen en resultaten	251	668	
Beleidsmatige ontwikkelingen			
7 Aanpassing definitie woonplaatsbeginsel	746	746	-
8 Beschermde wonen		pm	-
9 Abonnementstarief huishoudens	-100	-200	-
10 Herziening btw vrijstelling sportverenigingen	pm	pm	-
11 Uitgaven aanpak achterstanden beleid	-37	-74	-
12 Rijksuitkering aanpak achterstanden beleid	37	74	-
13 Grip op kosten sociaal domein	pm	pm	-
14 Groot onderhoud gymzalen	pm	pm	-
Totaal beleidsmatige ontwikkelingen	646	546	
Totaal programma Inwoner	897	1.214	

Hieronder vindt u een toelichting op de doelen en resultaten. Voor de toelichting op de beleidsmatige ontwikkelingen verwijzen wij u naar het onderdeel 'Beleidsmatige ontwikkelingen'.

2a. Versterking van de relatie met partners in de keten van toewijzing

Er is een werkbudget nodig om hier de komende jaren aan te kunnen werken. Het genoemde bedrag is een inschatting van kosten voor onder andere bijeenkomsten, ondersteuning en drukwerk.

3b. Terugbrengen inhuur/formatie Sociaal Domein

De coalitie heeft de ambitie uitgesproken de komende 4 jaar jaarlijks steeds € 100.000 extra te willen besparen door als gemeentelijke organisatie efficiënter te gaan werken. Dit bedrag loopt op tot € 400.000 in 2022.

3c. Afbouw resterend tekort Sociaal Domein

In de tweede helft van 2018 komen we met voorstellen aan de Raad om de kosten voor de Wmo en de Jeugdhulp te verminderen. De verwachting is dat daarmee niet het hele tekort kunnen wegwerken. Daarvoor zijn aanvullend andere maatregelen nodig. Welke maatregelen nodig zijn is nog niet bekend. De coalitie heeft de ambitie uitgesproken om het resterende tekort in 4 jaar tijd naar € 0 terug te brengen.

4a. Uitbouw van projecten die zorg verminderen

We willen zo vroeg mogelijk weten of inwoners hulp of zorg nodig hebben. Dan kunnen ze op tijd de juiste hulp krijgen. Door extra professionele ondersteuning op school of met korte lijnen naar een huisarts kunnen we dat regelen. Dit kost naar schatting € 160.000 per jaar. De verwachting is dat deze inzet zich de komende jaren terug verdient. Daarmee is het niet alleen kwalitatief een verbetering voor onze inwoners, maar realiseren we ook een besparing op de zorgkosten.

4b. Bij preventie is een aanpak van middelengebruik (alcohol en drugs) van groot belang

In 2020 stellen we een plan op waarin we de gemeentelijke ambitie en aanpak vaststellen. Om dit plan te maken is een werkbudget nodig van naar schatting € 5.000. De kosten in de jaren daarna zijn afhankelijk van de ambities en de aanpak die we in 2020 bepalen. Omdat daar nu nog niets over bekend is hebben we geen bedrag geraamd voor de jaren 2021 en 2022.

5a. Toetsing van participatie bij beleid en uitvoering

Burgerparticipatie maakt onderdeel uit van onze werkwijze. We betrekken inwoners bij onze besluitvorming en we zien hier een zekere meerwaarde in. Soms brengt burgerparticipatie extra kosten met zich mee. Deze kunnen nu niet inschatten. Daarom hebben we pm-raming opgenomen.

6a. Gemeentelijke gebouwen energieneutraal maken

Het Kulturhus in Millingen heeft duurzaamheidslabel F. De ambitie van de gemeente Berg en Dal is minimaal label B. Hiervoor moeten we flink investeren. De investering en de bijbehorende kapitaallasten zijn opgenomen in de tabel hierboven.

Onze buurt

Je brengt een groot deel van je vrije tijd door in de gemeente en het dorp waar je woont. Je wilt daar fijn kunnen leven en wonen. Dat gaat niet vanzelf. Daar moet aan gewerkt worden. Denk bijvoorbeeld aan een schone buurt, veilige wegen, goede riolering en het onderhouden van bomen en planten. Maar ook aan sport en bewegen. De gemeente heeft daarin een aantal taken, maar inwoners en ondernemers hebben dat ook. We hebben elkaar nodig om deze dingen goed te regelen. Daarbij geeft de gemeente steeds meer ruimte aan inwoners en ondernemers om zelf met ideeën te komen. De gemeente wil niet voor inwoners bedenken wat goed zou kunnen zijn, maar juist helpen de ideeën van inwoners te realiseren.

Programmanaam	Inwoner	Onze buurt	Onze gemeente
Plaats van actie	- Persoonlijk/thuis	- Directe omgeving/dorp	- Gemeente mét de regio gemeenten
Rol inwoner	- Regie eigen leven - Mee blijven doen	- Meedoen - Initiatief nemen	- Ontwikkelen - Klant
Rol gemeente	- Regelen - Betalen - Veel bemoeienis	- Afnemende betrokkenheid - Minder regels, meer stimuleren	- Loslaten - Samenwerken - Diensten verlenen

Wat willen we bereiken?

We benoemen in de Kadernota alleen nieuwe of gewijzigde doelen en resultaten ten opzichte van de Programmabegroting 2018. Hieronder staan de doelen en resultaten uit het coalitieakkoord "Duurzaam verder bouwen"

In de Programmabegroting 2019 nemen we alle doelen en resultaten op.

1. Uitvoering geven aan maatregelen op basis van een mobiliteitsonderzoek. In zijn algemeenheid extra aandacht voor comfort en veiligheid van fietsers en voetgangers. Daarbij kijken we naar de eigen gemeente en naar regionale effecten en oplossingen.

- Obstakels voor voetgangers en rolstoelgebruikers (ed) wegnemen.
- Uitwerking van verbeteringen voor de hedendaagse fietser.

2. Een aantrekkelijk en gastvrij dorpscentrum in Groesbeek met shared spaces en een daarbij passend verkeersaanbod en verkeersgedrag, waarbij sprake is van een harmonieus gebruik door alle weggebruikers van de beschikbare ruimte en ondernemers die bestaansrecht houden.

- Samen met de raad de vragen bedenken voor nader mobiliteitsonderzoek.
- Op basis van dit mobiliteitsonderzoek komen wij met onderbouwde voorstellen naar de raad.

3. Een samengaan van alle verkeersdeelnemers in de polder met als uitgangspunt dat hiervoor de dijken niet worden afgesloten.

- Inrichten van meer parkeerplaatsen voordat gebruik wordt gemaakt van de dijken.
- De nu vastgestelde locaties voor Toeristische OverstapPunten (TOP's) heroverwegen.
- Parkeren of zelfs stoppen op dijken verbieden en handhaven.

4. Invzetten op behoud van bestaande OV-busverbindingen en zo mogelijk uitbreiding van dit openbaar vervoer over de weg of het water.

- a. In gesprek met partijen over uitbreidingsmogelijkheden openbaar – en buurtbusvervoer.
- b. We streven naar uitbreiding van de elektrische buurtbus, zodat kernen onderling bereikbaar worden.
- c. Wij volgen het (externe) onderzoek naar vervoer over water.

5. Bevorderen van woongenot, sociale samenhang en veiligheid in wijken

- a. Maatregelen nemen om wateroverlast te voorkomen.
- b. In elke kern buurthuizen openhouden, maar niet ten koste van de lokale ondernemer; dus geen oneerlijke concurrentie en geen activiteiten die weliswaar economisch aantrekkelijk zijn maar niet passen bij een buurthuis.
- c. Samenwerking van sport- en welzijnsorganisaties stimuleren en financieel bevorderen; mogelijk leidt dit tot een efficiëntere multifunctionele gebouwenexploitatie.
- d. Groenvoorzieningen op peil houden.
- e. Dorpsagenda's stimuleren in alle kernen.
- f. Maatregelen nemen om hondenoverlast tegen te gaan, echter geen invoering van hondenbelasting.
- g. Bevorderen van een uniforme APV voor de gehele gemeente.

6. Wij willen maximaal invzetten op duurzaamheid en daarbij zelf het goede voorbeeld blijven geven. Tweede doel is 16% duurzame energie opwekking binnen de eigen gemeente per 2023.

- a. De Energievisie uitbreiden met een concreet en integraal duurzaamheidsplan, inclusief financiële onderbouwing.
- b. Voortzetten van de stimuleringsregelingen voor inwoners en mogelijk nieuwe stimuleringsmaatregelen bedenken.
- c. Actief zoeken naar financiering van maatregelen, bijvoorbeeld bij provincie en rijk, en daaraan ook zelf bijdragen.
- d. Meedoen met de Monitor CO₂-Prestatieladder; Daarmede maak je de eigen CO₂ uitstoot inzichtelijk en laat je zien wat je doet om deze uitstoot te verminderen.
- e. Op zoek gaan naar mogelijkheden voor participatie in schone energie buiten de gemeentegrenzen.
- f. In gesprek gaan met onze ondernemers over verduurzamingsmogelijkheden.
- g. Als gemeente het voorbeeld geven door gemeentelijke gebouwen energie neutraal te maken.
- h. Als organisatie duurzaamheid integreren in de dagelijkse bedrijfsvoering.
- i. Afvalscheiding verbeteren door voorlichting, bevorderen hergebruik en pleiten voor invoering van statiegeld op blik en plastic.

7. Wij willen de bijzondere landschappelijk en cultuurhistorische elementen en monumentaal erfgoed in onze gemeente behouden. Het aantal toeristische bezoeken en overnachtingen laten stijgen met 4%.

- a. Vol invzetten op het bestaande beleid voor natuur en landschap, monumenten en cultuur, toerisme en recreatie.
- b. Ondersteunen van het initiatief van het Bevrijdingsmuseum om te vernieuwen en meedenken in levensvatbare oplossingen voor Museumpark Orientalis.
- c. Stimuleren van nieuwe initiatieven op gebied van herinneringstoerisme, zorgtoerisme en green destinations.
- d. Verbeteren en uitbreiden van het netwerk van fiets- en wandelroutes.

Beleidsmatige ontwikkelingen

Naast het coalitieakkoord zijn er de volgende beleidsmatige ontwikkelingen.

8. Projecten in de openbare ruimte (bewonersinitiatieven)

Steeds vaker melden bewoners zich voor verbeterpunten in hun woonomgeving. Bij veel meldingen of verzoeken uit een gebied is dat voor ons aanleiding om met inwoners in gesprek te gaan. Die gesprekken leiden dan tot een plan. Voor dit soort initiatieven is geen budget beschikbaar in de begroting. We stellen voor om voor 3 jaar een budget van € 50.000 per jaar beschikbaar te stellen. Zo kunnen we daadwerkelijk actief reageren op deze initiatieven.

9. Exploitatie tekort Lokale omroep

De raad heeft besloten om de subsidie aan de lokale omroep te verlagen van € 34.000 in 2016 naar € 22.500 in 2020. Voor 2018 is nog eenmalig het subsidiebedrag met € 11.800 verhoogd. Vanaf 2019 zou de begroting sluitend zijn. Onlangs heeft de lokale omroep een bijgestelde meerjarenbegroting overlegd. Daaruit blijkt dat er sprake is van verder teruglopende reclame inkomsten. Door de lokale omroep is een verzoek ingediend om de jaarlijkse subsidie te verhogen naar € 45.000 per jaar. Op dit moment zijn we hierover nog in overleg. We komen hier op terug bij de raad. Daarom ramen we deze ontwikkeling voorlopig op 'pm'.

10. Aanleg fietspad Leuth

Dit jaar starten we een variantenstudie voor het fietspad Plezenburgsestraat-Leutherstrasse, ten zuiden van de kern Leuth. Hiervoor is in de begroting 2018 € 50.000 beschikbaar gesteld. De totale kosten voor de bestemmingsplanprocedure, grondaankoop en aanlegkosten ramen we op € 500.000.

11. Aanleg glasvezel buitengebied

Wij proberen marktpartijen te interesseren voor de aanleg van glasvezel in ons buitengebied. Er is hier sprake van een vrije markt waar staatssteun absoluut onbespreekbaar is. Daarom is het afdekken van een onrendabele top uitgesloten. We mogen wel alle marktpartijen faciliteren. Bijvoorbeeld door onze toezichtkosten niet in rekening te brengen via onze kabelregeling. We schatten in dat dit € 150.000 per jaar is over een periode van drie jaar (2018, 2019 en 2020).

12. Hogere kapitaallasten vervanging kleedkamers

In de raad van 14 juni komt het voorstel voor het beschikbaar stellen van een extra krediet voor de vervanging van de kleedkamers bij DVSG aan de orde. Als we de vergoeding voor DVSG als norm doortrekken naar alle accommodaties zullen de kapitaallasten toenemen. De kapitaallasten lopen dan op van ongeveer € 5.200 in 2019 naar € 45.000 in 2022.

13. Fiets-/voetveer Bemmeloort

De gemeente Lingewaard heeft het initiatief genomen een haalbaarheidsstudie te doen naar een (extra) fiets-/voetveer Bemmeloort. Aan de studie hebben we financieel bijgedragen. Als het voetveer er komt, dan vergt dat een eenmalige investering van € 40.000 voor communicatie en voorbereiding. En een investering van € 85.000. Daarvan is € 25.000 voor aanpassingen in de openbare ruimte en € 60.000 voor het fiets-/voetveer zelf. De kapitaallasten hiervan lopen op van € 5.000 in 2019 naar € 10.000 in 2021.

14. Onderzoek omleiding bus

Wij bekijken de mogelijkheden voor een bushalte in het centrum van Groesbeek tijdens evenementen waarbij de Dorpsstraat is afgesloten. De huidige omleidingsroute ligt vrij ver van het centrum. Inwoners met beperkingen kunnen het centrum en eventueel hun woonadres tijdens deze evenementen niet bereiken met het openbaar vervoer. De kosten van de mogelijk te nemen maatregelen zijn nog niet duidelijk.

15. Overige investeringen MIP

Op het MeerjarenInvesteringsPlan (MIP) zijn bij programma Onze buurt nog diverse nieuwe investeringen opgenomen. Het totaal van deze investeringen voor de komende jaren is € 3.370.000. Dit leidt tot extra kapitaallasten van € 17.000 in 2021 oplopend naar € 145.000 in 2025.

Wat gaat het kosten?

In de onderstaande tabel zijn de mutaties op dit programma weergegeven.

	2019	2020	2021
Doelen en resultaten			
1a Obstakels voor voetgangers en rolstoelgebruikers wegnemen	-40	-190	
1b Uitwerking van verbeteringen voor de hedendaagse fietser	-	-	
2a Samen met de raad de vragen bedenken voor nader mobiliteitsonderzoek	-15	-	
2b Op basis van dit mobiliteitsonderzoek komen wij met onderbouwde voorstellen naar de raad	-	-	
3a Inrichten van meer parkeerplaatsen rondom de dijken	-15	-15	
3b De nu vastgestelde locaties voor Toeristische OverstapPunten (TOP's) heroverwegen	-	-	
3c Parkeren of zelfs stoppen op dijken verbieden en handhaven	-	-	
4a/b In gesprek met partijen over uitbreidingsmogelijkheden openbaar – en buurtbusvervoer	pm	-60	
4c Wij volgen de (externe) onderzoeken naar vervoer over water	-	-	
5a Maatregelen nemen om wateroverlast in woonwijken te voorkomen	-	-38	
5b In elke kern buurthuizen ophouden	-	-	
5c Samenwerking van sport- en welzijnsorganisaties stimuleren	-15	-15	
5d Groenvoorzieningen op peil houden	-	-	
5e Dorpsagenda's stimuleren in alle kernen	-	-	
5f Maatregelen nemen om hondenoverlast tegen te gaan, zonder hondenbelasting	-25	-25	
5g Bevorderen van een uniforme APV voor de gehele gemeente	-	-	
6a De energievisie uitbreiden met een concreet en integraal duurzaamheidsplan	-100	-100	
6b Uitvoering geven aan het duurzaamheidsplan	pm	pm	
6c Voortzetten van de stimuleringsregelingen voor inwoners	-15	-50	
6d Actief zoeken naar financiering van duurzaamheidsmaatregelen	-8	-8	
6e Meedoen met de Monitor CO2-Prestatieladder	-	-	
6f Zoeken naar mogelijkheden voor participatie in schone energie buiten de gemeentegrenzen	-	-	
6g In gesprek gaan met onze ondernemers over verduurzamingsmogelijkheden	pm	pm	

6h	Gemeentelijke gebouwen energie neutraal maken.	-	-
6i	Als organisatie duurzaamheid integreren in de dagelijkse bedrijfsvoering	pm	pm
6j	Afvalscheiding verbeteren	-	-
7a	Vol inzetten op het bestaande beleid voor natuur en landschap, monumenten en cultuur, toerisme en recreatie	-	-
7b	Ondersteunen vernieuwing Bevrijdingsmuseum en Museumpark Orientalis	-	-
7c	Stimuleren van nieuwe initiatieven voor herinneringstoerisme, zorgtoerisme en green destinations	-13	-13
7d	Verbeteren en uitbreiden van het netwerk van fiets- en wandelroutes	pm	pm
Totaal doelen en resultaten		-246	-514
Beleidsmatige ontwikkelingen			
8	Projecten in de openbare ruimte (bewonersinitiatieven)	-50	-50
9	Exploitatietekort Lokale omroep	pm	pm
10	Aanleg fietspad Leuth	-	-
11	Aanleg glasvezel buitengebied	-150	-150
12	Hogere kapitaallasten vervanging kleedkamer	-5	-25
13	Fiets-/voetveer Bemmeloort	-45	-10
14	Onderzoek omleiding bus	pm	pm
15	Overige investeringen MIP	-	-
Totaal beleidsmatige ontwikkelingen		-250	-235
Totaal programma Onze buurt		-496	-749

Hieronder vindt u een toelichting op de doelen en resultaten. Voor de toelichting op de beleidsmatige ontwikkelingen verwijzen wij u naar het onderdeel 'Beleidsmatige ontwikkelingen'.

1a. Obstakels voor voetgangers en rolstoelgebruikers wegnemen

In 5 jaar tijd passen we de kruisingen zodanig aan dat er geen obstakels meer voorkomen voor voetgangers en rolstoelgebruikers. Hier is vier keer €190.000 voor beschikbaar. In 2019 starten we hiermee en daarvoor is € 40.000 geraamd. In de jaren daarna is het budget € 190.000 per jaar en in 2023 resteert dan nog € 150.000.

2a. Samen met de raad de vragen bedenken voor nader mobiliteitsonderzoek

We willen een nader mobiliteitsonderzoek doen. Hiervoor gaan we samen met de raad vragen bedenken. Het is afhankelijk van de vragen wat we gaan onderzoeken. Hiervoor reserveren wij eenmalig € 15.000.

3a. Inrichten van meer parkeerplaatsen rondom de dijken

Dit bedrag bestaat uit de huur van de weilanden die extra parkeerplaatsen opleveren en een investeringsbedrag voor de TOP bij de Sint Hubertusweg in de Oort.

4a/b. In gesprek met partijen over uitbreidingsmogelijkheden openbaar – en buurtbusvervoer
Er is een goede verbinding tussen Malden, Groesbeek en Beek. Op deze route rijdt buslijn 562. Voor een betere verbinding tussen Groesbeek en Beek zouden we de verbinding mogelijk kunnen intensiveren. Wij kunnen onderzoeken/ overleggen of het mogelijk is om een extra bus dezelfde route te laten rijden. Daardoor kun je vaker per dag op de bus stappen.

5a. Maatregelen nemen om wateroverlast in woonwijken te voorkomen
Zie MeerjarenInvesteringsPlan. Er is € 500.000 beschikbaar vanuit de reserve aanpak extreme wateroverlast.

5c. Samenwerking van sport- en welzijnsorganisaties stimuleren
Na de herindeling is in fase 1 het accommodatiebeleid geharmoniseerd. De nu geraamde kosten zijn de proceskosten voor fase 2 van het accommodatiebeleid. In fase 2 bepalen we welke accommodaties wel of niet moeten blijven bestaan. We streven naar maatwerk per kern.

5f. Maatregelen nemen om hondenoverlast tegen te gaan, zonder hondenbelasting
De structurele kosten zijn de kosten voor een bewustwordingscampagne.

6a. De Energievisie uitbreiden met een concreet en integraal duurzaamheidsplan (actieplan)
We streven naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. Om dit te bereiken stellen we een actieplan op. Er is jaarlijks € 100.000 uitgetrokken om uitvoering te kunnen geven aan dit actieplan.

6b. Uitvoering geven aan het duurzaamheidsplan
Komende periode stellen we het duurzaamheidsplan op. Alle activiteiten op het gebied van verduurzaming nemen we hier integraal in op, inclusief een financiële onderbouwing.

6c. Voortzetten van de stimuleringsregelingen voor inwoners
Omdat de huidige leningen opraken is er extra geld geraamd voor het stimuleren van inwoners om maatregelen te nemen op het gebied van duurzaamheid.

6d. Actief zoeken naar financiering van duurzaamheidsmaatregelen
We schakelen externe ondersteuning in om de subsidiemogelijkheden op het gebied van duurzaamheid te bekijken.

6g. In gesprek gaan met onze ondernemers over verduurzamingsmogelijkheden
Ondernemers willen graag verduurzamen, maar lopen vaak aan tegen allerlei belemmeringen, zoekwerk en gebrek aan relevante kennis. We zetten in het faciliteren en zoveel mogelijk ontzorgen. Daardoor kunnen ze de kansen die er zijn ook benutten.

6i. Als organisatie duurzaamheid integreren in de dagelijkse bedrijfsvoering
Duurzaamheid wordt steeds meer integraal onderdeel van onze bedrijfsvoering. Dit gaan we doen door inkopen als uitgangspunt te nemen bij al onze inkopen en aanbestedingen. Soms zijn hier aanvullende maatregelen voor nodig.

7b. Ondersteunen vernieuwing Bevrijdingsmuseum en Museumpark Orientalis
Voor het Bevrijdingsmuseum is reeds geld gereserveerd. Museumpark Orientalis werkt momenteel aan een businessplan. Zodra dit businessplan klaar is gaan we kijken in hoeverre de gemeente (en andere overheden) hieraan bij moeten dragen.

7c. Stimuleren van nieuwe initiatieven voor herinneringstoerisme, zorgtoerisme en green destinations

Er is jaarlijks € 13.000 geraamd om toeristische locaties te vergroenen en te voorzien van een duurzaamheidslabel.

7d. Verbeteren en uitbreiden van het netwerk van fiets- en wandelroutes

In eerste instantie voeren we de huidige plannen uit. Hiervoor is al budget gereserveerd en we bekijken welke aanvullende fiets- en wandelroutes nodig zijn.

Onze gemeente

Sommige dingen die de gemeente voor je regelt ken je. Bijvoorbeeld een nieuw paspoort, trouwen of het registreren van een pas geboren kind. Maar er wordt meer voor je geregeld. Dingen waar je niet zoveel van merkt en die verder gaan dan onze gemeentegrenzen. Denk aan het versterken van de economie, zodat er genoeg bedrijven en banen zijn. Of woningbouw-afspraken om woningen te mogen bouwen of het organiseren van zorg. Om dat goed te kunnen doen werken we samen met andere gemeenten om ons heen. Wat we ook doen, het belang van onze inwoners staat voorop!

In dit programma wordt duidelijk wat je van ons kan verwachten als dienstverlener.

Daarnaast wordt in dit programma duidelijk dat de gemeente Berg en Dal ook actief is buiten de gemeentegrens. Vaak juist om de zaken dichtbij inwoners goed te regelen. We hebben als gemeente de laatste jaren steeds meer taken gekregen, bijvoorbeeld op het gebied van zorg. Om de taken goed en goedkoop te kunnen uitvoeren, werken we samen met andere gemeenten uit onze regio.

Maar we werken ook samen met andere gemeenten om de economie in de regio te bevorderen. Een sterke economie in de regio heeft namelijk tot gevolg dat in Berg en Dal de werkgelegenheid groeit.

Ook de woningmarkt houdt zich niet aan de gemeentegrens. Wanneer er te veel woningen in een buurgemeente gebouwd worden, is er een grote kans dat in andere gemeenten huizen leeg komen te staan. Dit willen we niet en daarom maken we samen met de gemeenten in onze regio afspraken over hoeveel woningen elke gemeente mag bouwen.

In dit programma vind je dus de onderwerpen die zich binnen én buiten onze gemeentegrens afspelen.

Programmanaam	Inwoner	Onze buurt	Onze gemeente
Plaats van actie	- Persoonlijk/thuis	- Directe omgeving/dorp	- Gemeente mét de regio gemeenten
Rol inwoner	- Regie eigen leven - Mee blijven doen	- Meedoen - Initiatief nemen	- Ontwikkelen - Klant
Rol gemeente	- Regelen - Betalen - Veel bemoeienis	- Afnemende betrokkenheid - Minder regels, meer stimuleren	- Loslaten - Samenwerken - Diensten verlenen

Wat willen we bereiken?

We benoemen in de Kadernota alleen nieuwe of gewijzigde doelen en resultaten ten opzichte van de Programmabegroting 2018. Hieronder staan de doelen en resultaten uit het coalitieakkoord "Duurzaam verder bouwen"

In de Programmabegroting 2019 nemen we alle doelen en resultaten op.

1. De bestaande woningvoorraad kwalitatief verbeteren en verduurzamen

- Uitvoering geven aan de vastgestelde Woonagenda en woonvisie.

2. Aandacht voor diversiteit in bestaande en nieuwe plannen

- Bouw van 620 woningen in Berg en Dal van 2018 tot 2027.
- Nieuwe, van de woonvisie afwijkende initiatieven niet bij voorbaat afwijzen, maar toetsen op haalbaarheid en toegevoegde waarde.

3. Bouw nieuwe toekomstbestendige en dus energie neutrale woningen

- a. Bij bouwplannen van vijf woningen of meer gasloos en energie neutraal wonen als uitgangspunt nemen.
- b. Wij willen de mogelijkheden voor vrije bouwkavels nadrukkelijk verkennen.

4. Wij willen vanuit de gemeentelijke verantwoordelijkheden en taken een initiërende en stimulerende rol invullen als het gaat om werk en welvaart voor onze inwoners. Uiteindelijk doel is een circulaire economie in 2050, waarin grondstoffen hun waarde behouden en kringlopen zo kort mogelijk zijn

- a. Blijvend in gesprek met ondernemers en zorgpartijen.
- b. Onderzoeken van een alternatieve invulling van de kippenfarm op de Dennenkamp te Groesbeek.
- c. We benutten de kansen van schone technologie voor bedrijvigheid en werkgelegenheid.
- d. De ruimtelijke veranderingen die een energie-neutrale, circulaire economie met zich meebrengt, passen we zo goed mogelijk in in het landschap.
- e. Inspirerend uitvoering geven aan onze plannen op gebied van werk en economie.

5. Door samenwerking komen tot een verhoging van de kwaliteit van de dienstverlening aan inwoners en bedrijven

- a. Continueren werkgroep Samenwerkingen.

6. Zorgen dat deze samenwerkingen qua opdracht en resultaat inzichtelijk zijn voor de raad

- a. Nadrukkelijker formuleren van de opdracht (sturen op inhoud) en kaders (financiën) aan samenwerkingen.
- b. Raadsleden kijken in samenleving naar effecten samenwerking.
- c. Sterkere rol van college en portefeuillehouders in de terugkoppeling naar de gemeenteraad.

7. Samenwerkingen die niet de gewenste effecten opleveren indien mogelijk beëindigen of afslanken

- a. Medio 2018 besluiten of we het Doelgroepenvervoer vanaf 2020 anders gaan organiseren.

8. Verbeteren van de dienstverlening, waaronder: telefonische bereikbaarheid, adequaat reageren op e-mails en een consequente 'ja, tenzij-houding' naar inwoners en ondernemers

- a. Planmatig en structureel inzetten op een verbetering van de dienstverlening.
- b. Regelmatig meten hoe de tevredenheid bij inwoners en bedrijven is over onze dienstverlening.

9. Een zichtbare raad en een zichtbaar college

- a. Ook carrouselvergaderingen uit de raadszaal uitzenden via internet.
- b. Raadscommunicatie nadrukkelijker vormgeven.

10. Transparante politiek en dit ook benadrukken

- a. Meer publiciteit voor openbare vergaderingen en thema-avonden van de raad.
- b. Bij complexe dossiers oriënteert de raad zich ter plaatse voor de behandeling in de carrousel.
- c. Inwoners en bedrijven krijgen voldoende gelegenheid om in te spreken tijdens raads- en carrouselvergaderingen.
- d. Werkgroep Bestuurlijke Vernieuwing continueren.
- e. Samen met scholen invulling geven aan politiek educatieve projecten.
- f. Actieve terugkoppeling vanuit het college op lopende, belangrijke dossiers.

11. Invulling van de rekenkamerfunctie op een manier die veel draagvlak heeft in de raad en toch betaalbaar blijft.

- a. De varianten directeur-onderzoeker, volledig externe rekenkamerfunctie en de mogelijkheid om als raad ad hoc onderzoeken te doen worden in een advies voorgelegd aan de raad.

Beleidsmatige ontwikkelingen

Naast het coalitieakkoord zijn er de volgende beleidsmatige ontwikkelingen.

12. Handhaving/BOA

Het integraal Toezicht- en Handhavingsbeleid Gemeente Berg en Dal 2017-2022 is in de raadsvergadering van 24 november 2016 vastgesteld. De formatie van de handhavers is hier niet op aangepast. Een gevolg van handhaving is dat we zaken vervolgens juridisch moeten afhandelen. Ook dit is in het beleid vastgesteld en niet vertaald naar formatie en capaciteit.

Diverse keren is er in Berg en Dal gesproken over een ruimere en flexibele inzet van onze handhavers. Naast het Toezicht en Handhavingsbeleid is er behoefte aan (meer) handhaving bij het parkeren op de dijken om de verkeersveiligheid te waarborgen. Ook zien we dat er piekmomenten zijn voor jeugdoverlast. Daarbij wordt steeds vaker een beroep op ons gedaan om onze BOA's in te zetten.

Vanaf 2015 is er een duidelijke stijging te zien in het aantal meldingen van onze inwoners over dumpen van afval en zwerfafval, loslopende honden, parkeerproblematiek bij evenementen, geluidsoverlast en hangjeugd.

In de huidige begroting en jaarplanning zijn er structureel te weinig uren beschikbaar. Om aan de ambities te voldoen en meer zichtbaar te zijn op straat is er jaarlijks een extra budget nodig van € 175.000.

Wat gaat het kosten?

In de onderstaande tabel zijn de mutaties op dit programma weergegeven.

	2019	2020	2021
Doelen en resultaten			
1a Uitvoering geven aan de vastgestelde Woonagenda en woonvisie	-15	pm	
2a Bouw van 620 woningen in Berg en Dal van 2018 tot 2027	-	-	
2b Nieuwe initiatieven toetsen op haalbaarheid en toegevoegde waarde	-	-	
3a Bij bouwplannen met vijf of meer woningen, uitgangspunt gasloos en energieneutraal wonen	-	-	
3b Mogelijkheden voor vrije bouwkavels nadrukkelijk verkennen	-	-	
4a Blijvend in gesprek met ondernemers en zorgpartijen	-	-	
4b Onderzoeken alternatieve invulling kippenfarm op de Dennenkamp te Groesbeek	pm	pm	
4c Kansen van schone technologie voor bedrijvigheid en werkgelegenheid benutten			
4d Ruimtelijke veranderingen met een energie-neutrale, circulaire economie zo goed mogelijk inpassen in het landschap	-	-	

4e	Inspirerend uitvoering geven aan onze plannen op gebied van werk en economie	-	-
5a	Continueren werkgroep Samenwerkingen	-	-
6a	Nadrukkelijker formuleren van de opdracht en kaders aan samenwerkingen	-	-
6b	Raadsleden kijken in samenleving naar effecten samenwerking	-	-
6c	Sterkere rol van college en portefeuillehouders in de terugkoppeling naar de gemeenteraad	-	-
7a	In 2018 besluiten of we Doelgroepenvervoer vanaf 2020 anders gaan organiseren	-	pm
8a/b	Metten hoe de tevredenheid bij inwoners en bedrijven is over onze dienstverlening	-15	-15
9a	Ook carrouselvergaderingen uit de raadszaal uitzenden via internet	-2	-2
9b	Raadscommunicatie nadrukkelijker vormgeven	-6	-6
10a	Meer publiciteit voor openbare vergaderingen en thema-avonden van de raad	-	-
10b	Bij complexe dossiers oriënteert de raad zich ter plaatse voor behandeling in carrousel	-	-
10c	Inwoners/ bedrijven voldoende gelegenheid geven om in te spreken tijdens raads-/carrouselvergaderingen	-	-
10d	Werkgroep Bestuurlijke Vernieuwing continueren	-	-
10e	Samen met scholen invulling geven aan politiek educatieve projecten	-5	-5
10f	Actieve terugkoppeling vanuit het college op lopende, belangrijke dossiers	-	-
11a	Invulling Rekenkamerfunctie	pm	pm
Totaal doelen en resultaten		-43	-28
Beleidsmatige ontwikkelingen			
12	Handhaving/BOA	-175	-175
Totaal beleidsmatige ontwikkelingen		-175	-175
Totaal programma Onze gemeente		-218	-203

Hieronder vindt u een toelichting op de doelen en resultaten. Voor de toelichting op de beleidsmatige ontwikkelingen verwijzen wij u naar het onderdeel 'Beleidsmatige ontwikkelingen'.

1a. Uitvoering geven aan de vastgestelde Woonagenda en woonvisie

In 2019 is een actualisering nodig van de Woonagenda en van de scenario's die in 2017 in de Woonagenda zijn opgesteld. Hiervoor is € 15.000 nodig. Als duidelijk is wat de uitvoeringsagenda wordt kunnen we de effecten en bijbehorende kosten voor de volgende jaren inschatten.

4b. Onderzoeken alternatieve invulling kippenfarm op de Dennenkamp te Groesbeek

We zijn nu middenin een onderzoek naar een andere invulling. Mocht dit voor de gemeente leiden tot kosten dan worden die te zijner tijd geraamd.

7a. In 2018 besluiten we of we het Doelgroepenvervoer vanaf 2020 anders gaan organiseren

In 2018 vindt er een besluit plaats over de inrichting van het doelgroepen vervoer vanaf 2020. Zodra dit besluit bekend is kunnen we een inschatting maken van het bedrag dat nodig is.

8a/b. Meten hoe de tevredenheid bij inwoners en bedrijven is over onze dienstverlening

Onderzoek vindt plaats bij inwoners die aan de balie zijn geweest. Ze worden teruggebeld en gevraagd hoe zij de dienstverlening hebben ervaren. We gebruiken ook de methode 'MKB vriendelijkste gemeente' om de tevredenheid van ondernemers te meten. De kosten van deze onderzoeken zijn samen € 15.000 per jaar.

9a. Ook carrouselvergaderingen uit de raadszaal uitzenden via internet

We gaan vergaderingen van de carrousel vanuit de raadzaal ook live uitzenden via internet. Daardoor krijgen inwoners inzicht waar de gemeenteraad mee bezig is. Dit brengt de raad dichter bij de inwoners. De jaarlijkse kosten hiervoor zijn € 2.000.

9b. Raadscommunicatie nadrukkelijker vormgeven

Het is belangrijk om de rol van de raad binnen het gemeentebestuur nadrukkelijk te laten zien en uit te dragen. Het resultaat is een zichtbare raad die openstaat voor opvattingen uit de samenleving. Relevantie van de raad, betrokkenheid van de samenleving en interactie tussen die twee zijn aan elkaar verbonden. Samen met de werkgroep Bestuurlijke Vernieuwing en de raad zelf wordt dit verder uitgewerkt.

10e. Samen met scholen invulling geven aan politiek educatieve projecten

Met een educatief programma kinderen kennis laten maken met democratische besluitvorming.

11a. Invulling Rekenkamerfunctie

In het presidium van juni 2018 praten we over twee varianten voor de invulling van de rekenkamerfunctie:

- een volledig externe commissie bestaande uit twee of drie leden;
- of het model van een directeur-onderzoeker.

Uitgangspunt is dat we kiezen voor een variant die kan rekenen op steun van de (gehele) raad. Alleen dan hebben onderzoeken en de daarop gebaseerde aanbevelingen effect. Voorlopig gaan we ervan uit dat dit past binnen het bestaande budget van € 6.000.

Ons geld

In dit programma geven wij onder meer aan:

- waar ons geld vandaan komt: overzicht van de algemene dekkingsmiddelen (inclusief treasury en reserves);
- hoeveel vennootschapsbelasting we verwachten te betalen;
- welk bedrag we voor onvoorzien hebben opgenomen in onze begroting.

Doelen en resultaten

Op dit programma benoemen we geen doelen en resultaten.

Beleidsmatige ontwikkelingen

Naast het coalitieakkoord zijn er de volgende beleidsmatige ontwikkelingen.

1. Stelpost inflatie van lonen en prijzen

We nemen een stelpost op voor de inflatie van lonen en prijzen van € 1.884.000. Voor nadere informatie verwijzen wij naar de rubriek “Financiële begroting/financieel kaders”.

2. Stelpost inflatie inkomsten

Voor de baten hanteren we een inflatiepercentage van 2,4%. Dit komt overeen met een hogere inkomst van € 1.805.000. Voor nadere informatie verwijzen wij naar de rubriek “Financiële begroting/financieel kaders”.

3. Algemene uitkering

De raming van de algemene uitkering is gebaseerd op de maartcirculaire 2018. De extra middelen die de gemeenten ontvangen als gevolg van het regeerakkoord hebben we verwerkt in de meerjarenbegroting van de Voorjaarsnota 2018. De effecten van de meicirculaire 2018 nemen we mee bij het opstellen van de begroting 2019.

4. Aanwending reserve extreme wateroverlast

Bij de vaststelling van de begroting 2018 is een aantal moties aangenomen. Eén daarvan is de aanpak van extreme wateroverlast. Hiervoor is € 500.000 gestort in de nieuwe reserve aanpak extreme wateroverlast. Deze reserve wenden we jaarlijks voor 1/40e deel aan ter dekking van de kapitaallasten van de investeringen voor de aanpak van de extreme waterlast.

5. Aanwending algemene reserve voor afbouw tekort sociaal domein

In het coalitieakkoord staat dat we het tekort op het Sociaal Domein in de komende 4 jaar afbouwen. Tot die tijd spreken we de algemene reserve aan. Zo gunnen we onszelf de tijd om maatregelen te bedenken en te zorgen dat deze het gewenste effect hebben. Hier ramen we de bijdrage uit de algemene reserve. De raming van de terugdringing van de uitgaven is geraamd op programma Inwoner.

Wat gaat het kosten?

In de onderstaande tabel zijn de mutaties op dit programma weergegeven. De toelichting op de diverse mutaties vindt u bij de doelen & resultaten en de beleidsmatige ontwikkelingen.

	2019	2020	2021
Doelen en resultaten			
Totaal doelen en resultaten	-	-	-
Beleidsmatige ontwikkelingen			
1 Stelpost inflatie lonen en prijzen	-1.884	-1.884	-
2 Stelpost inflatie inkomsten	1.805	1.805	-
3 Algemene uitkering	-	-	-
4 Aanwending reserve extreme wateroverlast	-	14	-
5 Aanwending algemene reserve tbv afbouw tekort sociaal domein	1.226	796	-
Totaal doelen en resultaten	1.147	731	-
Totaal programma Ons geld	1.147	731	-

Overhead

Vanaf 2017 moeten we de overheadkosten apart in de begroting verwerken. Het gaat hier om kosten die te maken hebben met de ondersteuning van de organisatie.

Doelen en resultaten

Op dit programma benoemen we geen doelen en resultaten.

Beleidsmatige ontwikkelingen

Naast het coalitieakkoord zijn er de volgende beleidsmatige ontwikkelingen.

1. Verbouwing gemeentewerf Groesbeek

Er is sprake van nieuwe ARBO-eisen en een te krappe kleedruimte voor de groter gegroeide personeelsbezetting. Daarom is een verbouwing van de werf noodzakelijk. De kosten hiervan ramen we op € 275.000. Deze investering leidt tot een jaarlijkse kapitaallast van ongeveer € 15.000.

2/3. Aanschaf materieel 2021-2022

Voor de jaren 2021 en 2022 is voor de vervanging van het materieel van de buitendienst nog geen raming opgenomen. Deze investeringen nemen we bij deze Kadernota op in het MeerjarenInvesteringsPlan. Daardoor nemen de kapitaallasten toe.

Wat gaat het kosten?

In de onderstaande tabel zijn de mutaties op dit programma weergegeven. De toelichting op de diverse mutaties vindt u bij de doelen & resultaten en de beleidsmatige ontwikkelingen.

	2019	2020	2021
Doelen en resultaten			
Totaal doelen en resultaten	-	-	-
Beleidsmatige ontwikkelingen			
1 Verbouwing gemeentewerf	-	-8	-
2 Aanschaf materieel 2021	-	-	-
3 Aanschaf materieel 2022	-	-	-
Totaal beleidsmatige ontwikkelingen	-	-8	-
Totaal programma Overhead	-	-8	-

Financiële begroting

Financiële kaders

Voor het opstellen van de programmabegroting 2019 hanteren we algemene uitgangspunten. Deze gaan over het aantal inwoners, de toe te passen indexering voor lonen en prijzen, btw verhoging en de belastingtarieven.

Inwoners

De volgende aantallen inwoners ramen we:

Peildatum	Aantal inwoners
01-01-2019	34.700
01-01-2020	34.600
01-01-2021	34.500
01-01-2022	34.500

Indexering lonen en prijzen

Het inflatiepercentage voor 2019 baseren we op de cijfers in het CEP 2018 van het Centraal Planbureau, zoals deze in maart 2018 gepubliceerd zijn. Hierop baseert het rijk doorgaans ook de cijfers in de meicirculaire.

De raming voor lonen in 2019 verhogen we met 3% ten opzichte van 2018 en die voor prijzen met 2,4%. Voor de baten hanteren we hetzelfde inflatiepercentage als die voor prijzen, te weten 2,4%. Voor de jaren na 2019 houden we voor de raming van zowel de lasten als de baten de nullijn aan.

In 2019 krijgen de gemeenschappelijke regelingen volgens de Begrotingsrichtlijnen regio Nijmegen (BRN) een extra compensatie van 2,2% voor salarismaatregelen in 2017 en 2018. Op basis van deze gegevens ramen we dat de lasten stijgen met € 1.884.000 en de baten met € 1.805.000.

Bij de uitwerking van deze uitgangspunten naar de begroting 2019 passen we niet standaard een algemene inflatievergoeding toe. Per raming maken we bij het opstellen van de begroting een realistische inschatting.

BTW van 6% naar 9%

In het regeerakkoord staat dat het btw tarief van 6% per 1 januari 2019 wordt verhoogd naar 9%. Willen we een gelijke huuropbrengst van de gemeentelijke sportaccommodaties houden dan moeten we de huurtarieven met 3% verhogen en doorrekenen aan de gebruikers. Dit komt overeen met een bedrag van € 14.000. Dit komt omdat we de ontvangen btw moeten afdragen aan de Belastingdienst. Deze verhoging van 3% komt op de inflatiecorrectie van 2,4%.

Belastingen, heffingen en leges

Hieronder geven we per belasting, heffing of leges aan wat het uitgangspunt is voor de begroting 2019.

Omschrijving	Uitgangspunt
Onroerende zaakbelastingen (OZB)	De tarieven voor 2019 verhogen we met de inflatiecorrectie (2,4%)
Toeristenbelasting	Voor 2019 stijgen de tarieven met € 0,01 per overnachting. Dit sluit aan met de in het verleden gemaakte afspraken met de STER (Stichting Toerisme en Recreatie).
Forensenbelasting	Bij de tariefsverhoging voor 2019 is aansluiting gezocht bij het gemeentelijk beleid over de toeristenbelasting. Uitgaande van het laagste tarief toeristenbelasting betekent dit een verhoging van de forensenbelasting met 2%. Het tarief ronden we af op hele euro's en komt voor 2019 uit op € 153.
Afvalstoffenheffing	Uitgangspunt is dat de afvalstoffenheffing kostendekkend is. Eind 2018 komen we met een raadsvoorstel over de tarieven voor 2019.
Rioolheffing	Uitgangspunt is dat de rioolheffing kostendekkend is. De tarieven worden gebaseerd op het Gemeentelijk RioleringsPlan (GRP). Eind 2018 komen we met een raadsvoorstel over de tarieven voor 2019.
Rioolaansluitrecht	Ook hier is het uitgangspunt dat het tarief kostendekkend moet zijn. Eind 2018 leggen we een raadsvoorstel over de tarieven 2019 voor aan de gemeenteraad.
Grafrechten	De tarieven voor 2018 verhogen we met de inflatiecorrectie (2,4%).
Marktgelden	De tarieven voor 2018 verhogen we met de inflatiecorrectie (2,4%).
Leges, gebaseerd op tijdsbesteding	Deze tarieven berekenen we opnieuw op basis van het nieuwe uurtarief voor 2019.
Leges rijbewijzen of paspoorten	Voor de leges voor rijbewijzen en paspoorten stelt het Ministerie van Binnenlandse Zaken normen en/of maximum tarieven vast. De prijsontwikkelingen van het Ministerie volgen wij ook voor 2019.
Leges overig	De overige tarieven in de legesverordening verhogen we met de inflatiecorrectie (2,4%). Naast de hierboven genoemde uitzonderingen kan het zijn dat de tarieven, die door o.a. het Kadaster worden vastgesteld hiervan afwijken. Op grond van het dekkingsplan 2018-2021 verhogen we de legesopbrengst met € 50.000 in zowel 2020 als 2021.

Reserve rekeningresultaten

In onze (meerjaren)begroting 2019-2022 houden we rekening met een aanwending van de reserve rekeningresultaten van ongeveer € 622.000 per jaar.

Stelpost onderuitputting

Op basis van de positieve rekeningoverschotten in de afgelopen jaren ramen we een bedrag van € 500.000 aan onderuitputting. Hiervoor nemen we een stelpost op.

Financieel MeerjarenPerspectief

Het Financieel MeerjarenPerspectief (FMP) ziet er voor de komende jaren als volgt uit:

	Bedragen x € 1.000			
	2019	2020	2021	2022
FMP vastgestelde programmabegroting 2018	-63	-163	120	120
Besluitvorming 2018 tot Voorjaarsnota	53	134	132	132
Voorjaarsnota 2018	-1.786	-962	-454	-454
FMP t/m Voorjaarsnota 2018	-1.796	-991	-202	-202
Kadernota 2019	1.330	985	877	874
FMP t/m Kadernota 2019	-466	-6	675	672
<i>waarvan structureel</i>	<i>-216</i>	<i>173</i>	<i>680</i>	<i>677</i>
<i>waarvan incidenteel</i>	<i>-250</i>	<i>-179</i>	<i>-5</i>	<i>-5</i>

Dit meerjarenperspectief laat een gunstig beeld zien. In het eerste jaar hebben we nog te maken met een tekort. Daarna slaat dit om en is er sprake van een positief begrotingssaldo. Voor de dekking van het tekort in het eerste jaar willen we de algemene reserve aanspreken.

We hebben rekening gehouden met het volgende:

1. Het tekort op het sociaal domein bouwen we in 4 jaar af. We komen nog met ombuigingsvoorstellen. Tot die tijd brengen wij de tekorten ten laste van de algemene reserve. In totaal € 2,4 miljoen. Het tekort op het sociaal domein heeft hierdoor geen financiële invloed op het begrotingssaldo.
2. De reserve rekeningresultaten zetten we jaarlijks in voor een bedrag van € 622.000.
3. Vooruitlopend op een te verwachten rekeningoverschot ramen we € 500.000 aan onderuitputting.
4. De algemene uitkering is gebaseerd op de maartcirculaire 2018. Hierbij zijn extra gelden beschikbaar gekomen voor de uitvoering van het regeerakkoord. De mei- of juni-circulaire 2018 hebben we niet kunnen verwerken.

In principe geldt dat we structurele lasten moeten dekken met structurele baten. Daarnaast moeten de ramingen realistisch zijn. Met name bij taakstellende bezuinigingen moeten we bij de begroting naar de provincie aantonen of deze bezuinigingen realistisch zijn. Voor het sociaal domein hebben we een taakstellende bezuiniging ingeboekt. We komen nog met voorstel naar de raad van september 2018 op welke wijze we de tekorten willen terugdringen.

In het kader van het provinciaal toezicht moet in eerste instantie het begrotingsjaar (2019) structureel sluitend zijn. Is dit niet het geval, dan dient het laatste jaar van de meerjarenraming (2022) structureel sluitend te zijn.

Het saldo van de algemene reserve bedraagt ruim € 9 miljoen. Dit is het saldo na aanwending van deze reserve voor dekking van de tekorten op het sociaal domein en het begrotingstekort voor 2019. Op de besteding van dit bedrag liggen geen claims.

Bijlagen

Raadsvoorstel

Raadsvoorstel

Griffiersnummer:	B33
Onderwerp:	Kadernota 2019
Datum B&W-vergadering	5 juni 2018
Datum raadsvergadering	5 juli 2018
Datum carrousel:	nvt omdat 28 juni toelichting wordt gegeven
Portefeuillehouder:	S. Fleuren
Ambtenaar:	J.M.G. Jeurissen
Telefoonnummer:	14024
E-mailadres:	H.Jeurissen@bergendal.nl
Zaaknummer:	Z-18-64690
Documentnummer:	VB/Raad/18/00651

Aan de gemeenteraad,

Voorstel

De Kadernota 2019 vast te stellen.

1. Inleiding

In de voorliggende Kadernota 2019 hebben we de actuele beleidsmatige en financiële ontwikkelingen op een rij gezet. De belangrijkste basis hiervoor is het nieuwe coalitieakkoord "Duurzaam verder bouwen". Het nieuwe college wil vol in blijven zetten op het beleid dat de afgelopen drie jaar is gevoerd. Een aantal speerpunten noemen we hier:

- a. Lage lasten voor onze inwoner
- b. Burgerparticipatie en zichtbaarheid
- c. Structurele inzet op verbetering van dienstverlening
- d. Goede, betaalbare en toegankelijke zorg
- e. Nieuwe mogelijkheden voor verkeer en openbaar vervoer
- f. Aantrekkelijke dorpscentra
- g. Aanpak parkeeroverlast dijken
- h. Bevorderen van woongenot, sociale samenhang en veiligheid in wijken
- i. Woningen verbeteren en verduurzamen, nieuwe woningen gasloos
- j. Innovatieve oplossingen om in 2050 energieneutraal te zijn
- k. Initiërende en stimulerende rol bij werk en welvaart voor inwoners
- l. Koesteren van landschap en cultuurhistorie en inzetten op stijging van toerisme
- m. Constructief kritische houding naar (bestuurlijke) samenwerkingen

De doelstellingen en actiepunten/resultaten komen voort uit het coalitieakkoord. Waar mogelijk hebben we deze voorzien van het jaar van realisatie en een raming. Hiermee scheppen we een zo'n realistisch mogelijk, financieel beeld van onze meerjarenraming.

Het regeerakkoord van 10 oktober 2017 is een andere belangrijke ontwikkeling. Het Rijk, gemeenten, provincies en waterschappen hebben in februari 2018 een akkoord gesloten. Ze gaan samen een aantal grote maatschappelijke opgaven aanpakken zoals klimaat, wonen,

regionale economie, vitaal platteland, sociaal domein, migratie, problematische schulden en goed openbaar bestuur. Deze afspraken vormen de start van het gezamenlijke interbestuurlijk programma en een agenda. Het belangrijkste doel is een optimale samenwerking tussen de overheden. Daardoor komt er rond belangrijke maatschappelijke opgaven een meer gezamenlijke en effectieve aanpak tot stand. Alle overheden zullen zich ook financieel inzetten voor de opgaven waarbij zij betrokken zijn. Diverse opgaven staan in het coalitieakkoord en hebben wij meegenomen in deze kadernota.

In de maartcirculaire 2018 van het rijk zijn uitsluitend de financiële gevolgen van het regeerakkoord en de programmastart van het interbestuurlijk programma verwerkt. Deze effecten zijn financieel doorerekend in de meerjarenraming van de Voorjaarsnota 2018. Een aantal maatregelen heeft pas effect met ingang van 2019. Deze maatregelen lichten we toe in de programma's van deze kadernota. Daarnaast heeft het Kabinet voor een aantal van de gezamenlijke opgaven enveloppen of andere intensiveringen voorzien in het regeerakkoord. Bijvoorbeeld € 300 miljoen voor klimaat en duurzaamheid. Het is nog onbekend hoe deze middelen worden verdeeld.

2. Beoogd effect

Met het vaststellen van de kadernota bepaalt de raad op hoofdlijnen de koers van het gemeentelijke beleid en de financiële middelen voor de komende jaren. Deze hoofdlijnen werken we uit en zijn de basis voor het opstellen van de Programmabegroting 2019 en Meerjarenbegroting 2020-2022.

3. Argumenten

In de "Financiële verordening Berg en Dal" staat dat het college jaarlijks een kadernota aanbiedt.

4. Kanttekening

Aangepast proces in een verkiezingsjaar.

Het college, de organisatie en de raadswerkgroep begroting zijn in 2017 op zoek gegaan naar een andere wijze van begrotingsbehandeling. Het doel is om de raad eerder te betrekken in de keuzes voor de op te stellen begroting. In 2017 hebben we daarmee de eerste ervaringen opgedaan. Gestart werd met een richtinggevende sessie (middels Kahoot) en een keuzesessie met de raad. Op basis van de gemaakte keuzes stelt het college de kadernota op en legt deze voor aan de raad in de raadsvergadering van juli.

In een verkiezingsjaar, zoals nu in 2018, is er sprake van een aangepast proces. Dan komt het coalitieakkoord in plaats van de richtinggevende keuzesessie met de raad. De kadernota is dan een uitwerking van het coalitieakkoord.

Nieuwe ontwikkelingen die invloed hebben op het opstellen van de begroting

Tussen het vaststellen van de Kadernota en het opstellen van de begroting zullen er waarschijnlijk ontwikkelingen plaatsvinden, die de cijfers (kunnen) beïnvloeden. Wij zullen de begroting bouwen op basis van de laatste ontwikkelingen en nader toelichten als dit afwijkt van de vastgestelde Kadernota.

5. Financiële onderbouwing

Het Financieel MeerjarenPerspectief (FMP) ziet er voor de komende jaren als volgt uit:

Bedragen x € 1.000

	2019	2020	2021	2022
FMP vastgestelde programmabegroting 2018	-63	-163	120	120
Besluitvorming 2018 tot Voorjaarsnota	53	134	132	132
Voorjaarsnota 2018	-1.786	-962	-454	-454
FMP t/m Voorjaarsnota 2018	-1.796	-991	-202	-202
Kadernota 2019	1.330	985	877	874
FMP t/m Kadernota 2019	-466	-6	675	672
<i>waarvan structureel</i>	<i>-216</i>	<i>173</i>	<i>680</i>	<i>677</i>
<i>waarvan incidenteel</i>	<i>-250</i>	<i>-179</i>	<i>-5</i>	<i>-5</i>

De Kadernota en het MeerjarenInvesteringsPlan zijn bij dit raadsvoorstel gevoegd. Voor een specificatie van de financiële mutaties en investeringen in de kadernota verwijzen wij u naar deze bijlagen.

Dit meerjarenperspectief laat een gunstig beeld zien. In de eerste twee jaar hebben we nog te maken met een tekort. Daarna slaat dit om en is er sprake van een positief begrotingssaldo. Voor de dekking van het geraamde tekort in de eerste twee jaar willen we de algemene reserve aanspreken.

In deze bedragen hebben we met het volgende rekening gehouden:

5. Het tekort op sociaal domein bouwen we in 4 jaar af. We komen nog met ombuigingsvoorstellen. Tot die tijd brengen wij de tekorten ten laste van de algemene reserve. In totaal € 2,4 miljoen. Het tekort op het sociaal domein heeft hierdoor geen financiële invloed op het begrotingssaldo.
6. De reserve rekeningresultaten zetten we jaarlijks voor een bedrag van € 622.000 in.
7. Vooruitlopend op een te verwachten rekeningoverschot ramen we € 500.000 aan onderuitputting.
8. De algemene uitkering is gebaseerd op de maartcirculaire 2018. Hierbij zijn extra gelden beschikbaar gekomen voor de uitvoering van het regeerakkoord. De meicirculaire 2018 hebben we recent ontvangen. Deze hebben we nog niet kunnen verwerken. Hierover informeren wij u nader voor de behandeling van de kadernota in de raad.

In principe geldt dat we structurele lasten moeten dekken met structurele baten. Daarnaast moeten de ramingen realistisch zijn. Met name bij taakstellende bezuinigingen moeten we bij de begroting naar de provincie aantonen of deze bezuinigingen realistisch zijn. Voor het sociaal domein hebben we een taakstellende bezuiniging ingeboekt. We komen nog met voorstel naar de raad van september 2018 op welke wijze we de tekorten willen terugdringen.

In het kader van het provinciaal toezicht moet in eerste instantie het begrotingsjaar (2019) structureel sluitend zijn. Is dit niet het geval, dan dient het laatste jaar van de meerjarenraming (2022) structureel sluitend te zijn.

Het saldo van de algemene reserve bedraagt na verwerking van de kadernota ruim € 9 miljoen. Dit is het saldo na aanwending van deze reserve voor dekking van de tekorten op sociaal domein en het begrotingstekort voor 2019. Op de besteding van dit bedrag liggen geen claims.

6. Communicatie

Wij stellen de Kadernota 2019 via een webversie beschikbaar via de website programmavan.bergendal.nl.

7. Aanpak/uitvoering

Wij nemen de kaders en uitgangspunten uit de vastgestelde Kadernota mee bij het opstellen van de Programmabegroting 2019-2022.

Burgemeester en wethouders van gemeente Berg en Dal

De secretaris,	De burgemeester,
E.W.J. van der Velde	mr. M. Slinkman

Bijlagen digitaal ter inzage

Kadernota 2019

Meerjarig InvesteringsPlan 2019-2022

Bijlage ter inzage griffier

De raad van de gemeente Berg en Dal;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 5 juni 2018.

b e s l u i t :

de Kadernota 2019 vast te stellen

Aldus besloten in de openbare vergadering van de raad van de gemeente Berg en Dal
op 5 juli 2018,

De raadsgriffier,

De voorzitter,

J.A.M. van Workum

mr. M. Slinkman

MeerjarenInvesteringsPlan

Project	Onderdeel	Looptijd	Jaar inv.	Bruto inv.	Bijdrage	Netto inv.	KL2019
Nieuwe investeringen							
Programma 1: Inwoner							
1.1	Adaptieve school: aanpassing huisvesting		2019	pm			
1.2	Verduurzaming Kulturhus Millingen	Uitvoering	15	2020	750.000	-	750.000
Totaal programma 1: Inwoner				750.000	-	750.000	
Programma 2: Onze buurt							
2.1	<u>Top Ooij</u>						
	TOP Ooij grondaankoop	Uitvoering	25	2020	100.000	-	100.000
	TOP Ooij	Uitvoering	25	2021	500.000	-	500.000
	Subtotaal Top Ooij				600.000	-	600.000
<u>Wateroverlast in woonwijk voorkomen</u>							
2.2	Wateroverlast Wilgstraat-Kruksebaan en buurtsuper Groesbeek	Uitvoering	25	2019	225.000	-	225.000
2.3	Waterberging Knapheideweg Groesbeek (Breedeweg)	Uitvoering	25	2019	150.000	-	150.000
2.4	Waterafvoer Beek	Vorbereiding	25	2019	62.500	-	62.500
		Uitvoering	25	2019	250.000	-	250.000
2.5	Wateropvang Keteldal Beek	Uitvoering	25	2021	200.000	-	200.000
2.6	Afkoppelen daken Heilig Landstichting	Uitvoering	25	2021 e.v.	1.200.000	-	1.200.000
2.7	Renovatie "water werkt" Beek	Vorbereiding	25	2019-2022	90.000	-	90.000
		Uitvoering	25	2019-2022	600.000	-	600.000

2.8	Reserve aanpak extreme waterlast	Uitvoering	25	-	-500.000	-500.000
	Subtotaal Wateroverlast in woonwijken voorkomen			2.777.500	-500.000	2.277.500

Riolering

2.9	Vervangen riolering/duiker Groesbeek (Breedeweg)	Vorbereiding	50	2021	50.000	-	50.000
		Uitvoering	50	2022	150.000		150.000
2.10	Relinen riolering Lijsterbestraat en afkoppelen HWA Groesbeek (Breedeweg)	Vorbereiding	50	2021	10.000	-	10.000
		Uitvoering	50	2022	90.000		90.000
2.11	Burg. Ottenhofstraat (Dries-Stekkenberg) Groesbeek	Vorbereiding	50	2021	50.000	-	50.000
		Uitvoering	50	2022	800.000		800.000
2.12	Zevenheuvelenweg Groesbeek	Vorbereiding	50	2022	25.000	-	25.000
		Uitvoering	50	2023	375.000		375.000
2.13	Reconstructie Dasstraat, Eekhoornstraat en Fretstraat riool Groesbeek (de Horst)	Uitvoering	50	2020	238.000		238.000
2.14	Wylterbergpark en Groot Berg en Dal	Vorbereiding	50	2022	10.000	-	10.000
		Uitvoering	50	2023	170.000		170.000
Subtotaal riolering					1.968.000	-	1.968.000

Wegen

2.15	Vervangen riolering/duiker weg Groesbeek (Breedeweg)	Uitvoering	25	2022	250.000		250.000
2.16	Burg. Ottenhofstraat (Dries-Stekkenberg) Groesbeek	Uitvoering	25	2022	400.000		400.000
2.17	Zevenheuvelenweg Groesbeek	Uitvoering	25	2023	300.000		300.000
2.18	Reconstructie Dasstraat, Eekhoornstraat en Fretstraat wegen Groesbeek (de Horst)	Uitvoering	25	2020	342.000		342.000
2.19	Vergroenen Leuth	Vorbereiding	25	2019	10.000	-	10.000
		Uitvoering	25	2020	100.000	-	100.000
2.20	Aanleg fietspad Leuth	Uitvoering	25	2020	125.000	-	125.000
Subtotaal wegen					1.527.000	-	1.527.000

Openbaar vervoer

2.21	Fiets-/ voetveer Bommel - Ooij	uitvoering	8	2018	60.000		60.000	4.20
2.22	Fiets-/ voetveer Bommel - Ooij aanpassing openbare ruimte	uitvoering	25	2018	25.000		25.000	60
Subtotaal openbaar vervoer					85.000	-	85.000	4.80

Totaal nieuwe investeringen programma 2: Onze buurt**6.957.500 -500.000 6.457.500 4.80****Programma 5: Overhead**

5.1	Verbouwing gemeentewerf Groesbeek	Uitvoering	25	2019	275.000	-	275.000	
5.2	Aanschaf materieel 2021		8	2021	56.000	-	56.000	
5.3	Aanschaf materieel 2022		8	2022	188.000	-	188.000	

Totaal nieuwe investeringen programma 5: Overhead**519.000 - 519.000****Totaal nieuwe investeringen alle programma's****8.226.500 -500.000 7.726.500 4.80****Eerder in begroting opgenomen investeringen****Programma 2: Onze buurt****Riolering**

2.23	Aanleg regenwaterriool Ravelstraat Millingen aan de Rijn	Uitvoering	50	2020	180.000	-	180.000	
2.24	Verbetermaatregelen Groesbeek Noord	Uitvoering	50	2019	169.000	-	169.000	
2.25	Vergroten transportriool Groesbeek (Breedeweg/Bruuk)	Vorbereiding	50	2019	37.500	-	37.500	
		Uitvoering	50	2020	337.500	-	337.500	
2.26	Regenwateroverlast centrum Groesbeek	Afvoerbuis Burg.Ottenhoffstr.	50	2019	75.000	-	75.000	

2.27	Rioolvervanging Vissenbuurt Ooij	Uitvoering	50	2019	760.000	-	760.000
2.28	Vervanging riolering Binnenveld Groesbeek	Uitvoering	50	2019	315.000	-	315.000
2.29	Reconstructie Hoflaan Oost Groesbeek	Vorbereiding	50	2019	28.000	-	28.000
		Uitvoering	50	2020	224.000	-	224.000
2.30	Reconstructie zijwegen Gooiseweg Zuid Groesbeek	Vorbereiding	50	2019	59.000	-	59.000
		Uitvoering	50	2020	475.000	-	475.000
2.31	Reconstructie Wisselpad Groesbeek	Vorbereiding	50	2020	12.000	-	12.000
		Uitvoering	50	2021	95.000	-	95.000
2.32	Reconstructie zijwegen Gooiseweg Noord Groesbeek	Vorbereiding	50	2019	38.000	-	38.000
		Uitvoering	50	2020	310.000	-	310.000
2.33	Bypass riolering Nassaulaan-Pr.Christinalaan Berg en Dal	Vorbereiding	50	2020	18.000	-	18.000
		Uitvoering	50	2021	150.000	-	150.000
2.34	Reconstructie Parallelweg Ubbergen	Uitvoering	50	2019	203.000	-	203.000
2.35	Reconstructie Pr.Hendrikstraat-Kon.Wilhelminastraat Ooij	Uitvoering	50	2019	190.000	-	190.000
2.36	Vervangen M+E gemalen diverse locaties 2019	Uitvoering	10	2019	157.000	-	157.000
Subtotaal riolering					3.676.000	-	3.676.000

Wegen

2.37	Aanleg tijdelijke opslag depot	Vorbereiding	25	2019	5.000	-	5.000
		Uitvoering	25	2021	267.000	-	267.000
2.38	Reconstructie Ravelstraat Millingen aan de Rijn	Uitvoering	25	2020	135.000	-	135.000
2.39	Verbreiding Meerwijkselaan Heilig Landstichting	Vorbereiding	25	2019	65.000	-	65.000
		Uitvoering	25	2021	585.000	170.000	415.000
2.40	Upgraden watergang Hulsbeek Groesbeek	Uitvoering	25	2019	112.500	-	112.500
2.41	Schoolroute Marktplaats Groesbeek - Nijmeegsebaan	Uitvoering	25	2020	900.000	-	900.000
2.42	Vervanging asfaltrijbanen binnen de bebouwde kom 2019-2028	Uitvoering	25	2019-2028	4.950.000	-	4.950.000
2.43	Mobiliteitsvisie	Uitvoering	25	2019-	1.465.000	-	1.465.000

			2022			
2.44	Reconstructie Hoflaan Oost Groesbeek	Vorbereiding	25	2019	52.000	- 52.000
		Uitvoering	25	2020	416.000	- 416.000
2.45	Reconstructie zijwegen Gooiseweg Zuid Groesbeek	Vorbereiding	25	2019	109.000	- 109.000
		Uitvoering	25	2020	887.000	- 887.000
2.46	Reconstructie Wisselpad Groesbeek	Vorbereiding	25	2020	22.000	- 22.000
		Uitvoering	25	2021	179.000	- 179.000
2.47	Reconstructie zijwegen Gooiseweg Noord Groesbeek	Vorbereiding	25	2019	72.000	- 72.000
		Uitvoering	25	2020	577.000	- 577.000
2.48	Bypass riolering Nassaulaan-Pr.Christinalaan Berg en Dal	Vorbereiding	25	2020	35.000	- 35.000
		Uitvoering	25	2021	278.000	- 278.000
2.49	Reconstructie Parallelweg Ubbergen	Uitvoering	25	2019	377.000	- 377.000
2.50	Reconstructie Pr.Hendrikstraat -kon.Wilhelminastr.Ooij	Uitvoering	25	2019	357.000	- 357.000
2.51	Reconstructie Waterstraat Beek (klimaatmaatregelen)	Uitvoering	25	2019	200.000	- 200.000
2.52	Centrumgebied Ooij (og Reinier van Ooijplein)	Vorbereiding	25	2021	247.500	- 247.500
2.53	Aanleg fietsverbinding Dennenkamp-Driestenenpad Groesbeek	Vorbereiding	25	2020	17.000	- 17.000
	Subtotaal wegen				12.310.000	170.000 12.140.000
<u>Overige</u>						
2.54	Sportaccommodaties	Vervanging kleedkamers	40	2019-2021	1.461.328	- 1.461.328
2.55	Sportaccommodaties	Vervanging velden	20	2019-2021	1.775.023	- 1.775.023
2.56	Tennisaccommodaties	Aanpassing/vervanging	20	2019-2021	1.082.976	- 1.082.976
	Subtotaal overige				4.319.327	- 4.319.327
Totaal eerder in begroting opgenomen investeringen programma 2: Onze buurt					20.462.327	170.000 20.292.327

Programma 5: Overhead

5.4	Aanschaf materieel 2019	8	2017	159.500	-	159.500
-----	-------------------------	---	------	---------	---	---------

Hieronder zijn de op het MIP opgenomen investeringen kort toegelicht.

Nieuwe investeringen

Programma Inwoner

1.1 Adaptieve school: aanpassing huisvesting

Dit betreft een inwonersinitiatief. Zij willen in Berg en Dal een nieuwe vorm van onderwijs lanceren. Daarvoor is draagvlak. De gemeente is verplicht hen van huisvesting te voorzien. We zijn bezig een geschikte locatie te vinden.

1.2 Verduurzaming Kulturhus Millingen

Het Kulturhus in Millingen heeft duurzaamheidslabel F. De ambitie van de gemeente Berg en Dal is minimaal label B. Hiervoor moeten we flink investeren in het dak, W-installaties, gedeeltelijk HR++ glas en spouwmuurisolatie.

Programma Onze buurt

2.1 TOP Ooij

Om de Ooijpolder toeristisch goed te ontsluiten zijn TOP's (Toeristisch OpstapPunten) nodig. De voormalige gemeenteraad van Ubbergen heeft hiertoe besloten en het is ook opgenomen in de Mobiliteitsvisie Berg en Dal. Aan het einde van de Hubertusweg ligt een zeer geschikte kavel. Deze is bereikbaar via de Bouwkamp. Wij verkennen de mogelijkheden voor grondaankoop van Staatsbosbeheer (ongeveer 1 hectare).

2.2 Wateroverlast Wilgstraat- Kruksebaan en buurtsuper Groesbeek

Door extreme regenval is de parkeerplaats Wilgstraat-Kruksebaan al twee keer ondergelopen met bijna een meter water. Dit is op te lossen door grond aan te kopen (stuk tuin van particulier). Dan kunnen we dit stuk grond samen met een groenplantsoen vergraven tot sloot.

Daarnaast gaan we aanpassingen doen rondom de buurtsuper Bredeweg-St.Antoniusweg. Over de waterafvoer hebben we een mondeling akkoord met Waterschap Rivierenland.

2.3 Waterberging Knapheideweg Groesbeek Breedeweg

Aanleg van een wateropvang die het water vanaf "Klein Amerika" opvangt en afvoert naar de retentievoorziening aan de Knapheideweg- Zandbaan/Hemeltje. Dit doen we samen met Waterschap Rivierenland. We hebben allebei een aandeel van 50% in de kosten.

2.4 Waterafvoer Beek

Aanleg "watersnelwegen". Het water uit het Keteldal kunnen we relatief eenvoudig via de Lindenstraat afvoeren naar de groene ruimte tussen de huizen en de N325. Hiervoor moeten we aanpassingen maken in het straatprofiel. Het water uit het Filosofendal kunnen we afvoeren via het tracé Waterstraat, Bongerdstraat, Colonel Ekmanstraat en Reigerstraat. Over de waterafvoer hebben we een mondeling akkoord met Waterschap Rivierenland.

2.5 Wateropvang Keteldal Beek

De stuwwal droogt langzaam uit. In het Keteldal bestaat de mogelijkheid om water op te vangen en te laten infiltreren in de bodem. Overeenkomsten met grondeigenaren zijn hiervoor noodzakelijk.

2.6 Afkoppelen daken Heilig Landstichting

Bij hevige regenval ontstaat wateroverlast op het laagste punt (Andreaslaan). De oorzaak hiervan is dat te veel hemelwater op de riolering komt, waardoor vervuild water overstort op straat (er zijn daar geen sloten). Omdat de openbare wegen al voor 90% zijn afgekoppeld biedt dit ook geen uitkomst meer. Het probleem is op te lossen door alle daken in Heilig Landstichting af te koppelen en water te infiltreren in de tuinen. Eerst willen we dit doen op

vrijwillige basis en met subsidie. Later verplichten wij dit via een “hemelwater-verordening Heilig Landstichting”. De looptijd hiervan is 10 jaar.

2.7 Renovatie “water werkt” Beek

20 jaar geleden zijn de natuurlijke beken in Beek en Ubbergen weer zichtbaar gemaakt. Dit is destijds met veel subsidie aangelegd. De totale kosten bedroegen toen 2 miljoen gulden. Het systeem raakt in verval. Er is een plan gemaakt om alle gemetselde natuurstenen goten voor verval te behoeden. Voor de watervoerende functie is dit systeem essentieel. Landelijk wordt “water werkt” als schoolvoorbeeld genoemd van modern beekbeheer. Samen met “het Groeske” en “de Groesbeek” wordt het regelmatig bezocht door bestuurders en waterdeskundigen uit Nederland.

2.8 Reserve aanpak extreme wateroverlast

Tijdens de begrotingsbehandeling is een aantal moties aangenomen die directe financiële gevolgen hebben. Een daarvan is de aanpak van extreme wateroverlast. Er is voor deze aanpak € 500.000 beschikbaar gesteld en gestort in de reserve aanpak extreme wateroverlast.

2.9 Vervangen riolering/ duiker Groesbeek (Breedeweg)

In 2018 is een rioolinspectie uitgevoerd. Daaruit is gebleken dat het riool in de Breedeweg aan vernieuwing toe is.

2.10 Relinen riolering Lijsterbesstraat en afkoppelen HWA Groesbeek (Breedeweg)

In 2018 is een rioolinspectie uitgevoerd. Daaruit is gebleken dat het riool in de Lijsterbesstraat (Breedeweg) aan vernieuwing toe is. Het betreft het gedeelte vanaf de Kruksebaan tot en met het Hemeltje. De weg is nog in goede conditie. Het riool kan gerelined worden. Relinen is het vanuit de binnenkant vernieuwen van het riool. Daarnaast stellen we voor om de verbinding tussen de riolering op het Hemeltje dicht te zetten. Kolken in de openbare ruimte willen we afkoppelen zodat water kan infiltreren in de bodem.

2.11 Burgemeester Ottenhofstraat (Dries-Stekkenberg) Groesbeek

Het gaat om het riool tussen Dries-Stekkenberg en Burgemeester Ottenhofstraat/ Margrietstraat tot aan de Molenweg/Dorpsstraat. We stellen voor dit gedeelte af te koppelen, zodat het water kan infiltreren in de grond. Daarvoor willen we infiltratieriolen aanleggen en de bestaande riolering vervangen. Het stuk riolering tussen de Bosstraat en de Molenweg/Dorpsstraat kunnen we relinen (vanuit de binnenkant vernieuwen) in plaats van vervangen.

2.12 Zevenheuvelenweg Groesbeek

We willen de Zevenheuvelenweg (van de Burgemeester Ottenhofstraat tot aan de Nieuweweg) afkoppelen, zodat het water kan infiltreren in de ondergrond. De bestaande riolering en putten gaan we relinen. De kolken koppelen wij af door middel van verticale infiltratieputten.

2.13 Reconstructie Dasstraat, Eekhoornstraat en Fretstraat Groesbeek riolering (de Horst)

In de genoemde straten is de waterleiding de afgelopen jaren zeer regelmatig gesprongen. Als gevolg daarvan raakte de laatste keer ook de gasleiding lek. Vitens heeft het plan om de waterleiding in 2020 volledig te vervangen. Het huidige gemengde riool gaan we vervangen voor gescheiden riool. Zie ook 2.18.

2.14 Wylerbergpark en Groot Berg en Dal

We gaan de hemelwaterafvoer afkoppelen van het Wylerbergpark. Dit werk bestaat uit het opheffen van de afvoerleiding van Groot Berg en Dal door het bos en het opheffen van de afvoerleiding van Wylerbergpark door het bos.

2.15 Vervangen riolering/ duiker Groesbeek (Breedeweg)

Het asfalt op de Breedeweg is slecht. We gaan tegelijk met het vervangen van de riolering/ duiker de weg vervangen. Het betreft het gedeelte van de Breedeweg vanaf de St. Antoniusweg tot en met huisnummer 94.

2.16 Burgemeester Ottenhofstraat (Dries-Stekkenberg) Groesbeek

Het weggedeelte van de Dries- Stekkenberg en Burgemeester Ottenhofstraat (het gedeelte vanaf de Margrietstraat tot aan de Molenweg/Dorpsstraat) is aan vervanging toe. We onderzoeken de mogelijkheden voor een combinatie met het project schoolroute Marktplaats Groesbeek - Nijmeegsebaan (2.41).

2.17 Zevenheuvelenweg Groesbeek

Het Zevenheuvelenweg is aan vervanging toe. Het gaat om het weggedeelte vanaf de Burgemeester Ottenhofstraat tot aan de Nieuweweg.

2.18 Reconstructie Dasstraat, Eekhoornstraat en Fretstraat Groesbeek wegen (de Horst)

In combinatie met vervanging van de riolering gaan we ook de wegen reconstrueren. Zie ook 2.13.

2.19 Vergroenen Leuth

Ooij en Leuth zijn twee versteende kerkdorpen. Voor Ooij gaan we een omgevingsplan opstellen. Voor Leuth willen we het steense karakter doorbreken, door samen met de inwoners een plan te maken.

2.20 Aanleg fietspad Leuth

Dit jaar starten we een variantenstudie voor het fietspad Plezenburgsestraat-Leutherstrasse, ten zuiden van de kern Leuth. Hiervoor is in de begroting 2018 € 50.000 beschikbaar gesteld. De totale kosten voor de bestemmingsplanprocedure, grondaankoop en aanlegkosten ramen we op € 500.000.

2.21 Fiets-/ voetveer Bommel - Ooij

De gemeente Lingewaard heeft het initiatief genomen een haalbaarheidsstudie te doen naar een (extra) fiets-/voetveer Bommel- Ooij. Aan de studie hebben we financieel bijgedragen. Voor kosten voor het fiets-/ voetveer ramen we op € 60.000.

2.22 Fiets-/ voetveer Bommel - Ooij aanpassing openbare ruimte

Voor het fiets-/voetveer moeten we aanpassingen doen aan de openbare ruimte. De kosten hiervan schatten we op € 25.000.

Programma Overhead

5.1 Verbouwing gemeentewerf Groesbeek

Er is sprake van nieuwe ARBO-eisen en een te krappe kledruimte voor de groter gegroeide personeelsbezetting. Daarom is een verbouwing van de werf noodzakelijk. De kosten hiervan ramen we op € 275.000.

5.2/ 5.3 Aanschaf materieel 2021 en 2022

Dit betreft de vervanging en/of aanschaf van materieel bij de buitendienst. Het gaat om de aanschaf van auto's, materieel om te vegen en zout te strooien.

Eerder in begroting opgenomen investeringen

Programma Onze buurt: riolering

2.23 Aanleg regenwaterriool Ravelstraat Millingen aan de Rijn

De voorbereiding is gestart. Het werk bestaat uit het verlengen van een regenwaterriool. We koppelen hierdoor het regenwaterriool in 't Gengske en de Zeelandsestraat aan elkaar.

2.24 Verbetermaatregelen Groesbeek Noord

We zijn een nieuw basis rioleringsplan Groesbeek Noord aan het opstellen. Hierin nemen we verbetermaatregelen op voor aanpassingen aan de riolering in Groesbeek Noord.

2.25 Vergroten transportriool Groesbeek Breedeweg/ Bruuk

Vanaf de Parachutistenstraat tot aan de waterzuivering in de Bruuk gaan we het transportriool vergroten. De reden hiervan is het verminderen van wateroverlast.

2.26 Regenwateroverlast centrum Groesbeek

We gaan de duiker onder de oude Jan Linders vergroten.

2.27 Rioolvervanging Vissenbuurt Ooij

Het huidige rioolstelsel is aan vervanging toe gelet op leeftijd en kwaliteit.

2.28 Vervanging riolering Binnenveld Groesbeek

Het huidige rioolstelsel is aan vervanging toe gelet op leeftijd en kwaliteit.

2.29 Reconstructie Hoflaan Oost Groesbeek

We vervangen de oude riolering in combinatie met de reconstructie van de weg. Het oude stelsel vervangen we door een dubbel stelsel (schoon en vuil water). Dit doen we ook om ook wateroverlast te verminderen.

2.30 Reconstructie zijwegen Gooiseweg Zuid Groesbeek

Een aantal strengen in de Rembrandtweg, Jozef Israëlweg, Jan Steenweg, Breitnerweg, Pieter de Hooghweg en Vincent van Goghweg zijn dusdanig beschadigd dat ze aan vervanging toe zijn. Ook ligt de riolering grotendeels in de voetpaden. Dat is onwenselijk. Daarnaast biedt vervanging de mogelijkheid tot de aanleg van gescheiden riolering. Daardoor kunnen wij de openbare ruimte afkoppelen.

We vervangen de oude riolering in combinatie met een reconstructie van de wegen ten zuiden van de Gooiseweg (zie ook 2.45).

2.31 Reconstructie Wisselpad Groesbeek

We vervangen de oude riolering in combinatie met een reconstructie van de weg.

2.32 Reconstructie zijwegen Gooiseweg Noord Groesbeek

Nagenoeg alle strengen in de Frieselaan, Drentselaan, Vermeerweg, Frans Halsweg en Aelbert Cuypweg vertonen dusdanige schades dat ze aan vernieuwing toe zijn. Daarnaast biedt vervanging de mogelijkheid tot aanleg van gescheiden riolering. Daardoor kunnen we de openbare ruimte afkoppelen. We vervangen de oude riolering in combinatie met een reconstructie van de wegen ten noorden van de Gooiseweg (zie ook 2.47).

2.33 Bypass riolering Nassaulaan - Prinses Christinalaan Berg en Dal

In het kader van het verminderen van wateroverlast in Nijmegen-Oost passen wij het rioolstelsel aan. Door een bypass te maken kan het regenwater naar de infiltratie bassin aan de Nassaulaan. Zie ook 2.48.

2.34 Reconstructie Parallelweg Ubbergen

De riolering aan de Parallelweg ligt in particuliere tuinen en is slechte staat. We gaan de riolering verleggen naar openbaar terrein. Zie ook 2.49.

2.35 Reconstructie Prins Hendrikstraat - Koningin Wilhelminastraat Ooij

Het riool is van 1964 en verkeerd in slechte staat. We hebben gekozen voor een volledige reconstructie van het riool. Redenen hiervoor zijn de ongelukkige ligging, weinig afschot (zelfs tegenschot), te hoge ligging en vele insteken/inlaten. We vervangen de oude riolering in combinatie met een reconstructie van de wegen. Zie ook 2.50.

2.36 Vervangen M+E gemalen diverse locaties 2019

We vervangen de mechanische en elektrische onderdelen van diverse rioolgemalen. Dit gebeurt op basis van de leeftijd en onderhoudsstatus van de rioolgemalen.

Programma Onze buurt: wegen

2.37 Aanleg tijdelijk opslag depot

Tijdens werken komt vaak grond en andere materiaal vrij. Er is geen terrein voor opslag waar wij deze materialen tijdelijk kwijt kunnen. Voorheen brachten wij materiaal naar de waterzuivering (betonbak van Waterschap) aan de Heikant. De bak moet vrij blijven voor waterberging. Daardoor is het niet meer mogelijk om daar materiaal op te slaan. We zoeken hiervoor nog een geschikte locatie.

2.38 Reconstructie Ravelstraat Millingen aan de Rijn

Aanleiding voor dit project is de ondergrondse inrichting (riolering). De rijbaan bestaat gedeeltelijk uit asfaltverharding en heeft een sobere uitstraling. Dit komt onder andere door de parkeervakken van grijs/groene stenen. De rijbaan heeft ook haar technische levensduur bereikt. De vervanging van het gemengde riool en de aanleg van een apart hemelwaterriool, is de aanleiding om de complete straat (van gevel tot gevel) te reconstrueren.

2.39 Verbreding Meerwijkselaan Heilig Landstichting

De Meerwijkselaan is aan groot onderhoud toe. In het verleden is gekozen voor één rijbaan met aan weerszijden een asfalt rammelstrook. Doel van deze strook is de snelheid van het verkeer te drukken. Deze stroken geven (geluids-)overlast. We willen we de weg verbreden en tegelijkertijd de rammelstroken vervallen.

2.40 Upgraden watergang Hulsbeek Groesbeek

De Hulsbeek is samen met de Groesbeek aangewezen als een SED-watergang. Dit is een watergang met specifiek ecologische doelstellingen. Dit betekent dat wij de kwaliteit van het water op peil moeten houden en in sommige gevallen zelfs moeten verbeteren. De Groesbeek is reeds geheel natuurvriendelijk ingericht en kan het overvloedige water bij hevige regenbuien afvoeren. Bij de Hulsbeek zijn dezelfde zaken/doelstellingen aan de orde. De uitvoering van dit project is gestart. Hierover zijn afspraken gemaakt met Waterschap Rivierenland.

2.41 Schoolroute Marktplein Groesbeek - Nijmeegsebaan

Op dit moment ontbreekt een bewegwijzerde, comfortabele en veilige fietsroute tussen het centrum van Groesbeek (via de noordelijke woonwijken) naar de hoofdfietsroute van/naar Nijmegen. Dit project betreft een onderzoek naar de mogelijkheden van een goede fietsroute tussen de Nijmeegsebaan en het centrum van Groesbeek. Zie ook 2.16.

2.42 Vervanging asfaltrijbanen binnen de bebouwde kom 2019-2028

Een aantal asfaltwegen binnen de bebouwde kom zijn in slechte staat/ aan het einde van de levensduur. We gaan deze wegen de komende 10 jaar vervangen. Het asfalt vervangen we door elementverharding. Het gaat hier om wegen in woonwijken (30 km/uur).

2.43 Mobiliteitsvisie

Begin 2017 heeft de raad de Mobiliteitsvisie vastgesteld. Uit dit beleidsplan volgen een groot aantal actiepunten. Op dit moment werken wij aan een prioriteringslijst van deze actiepunten. Welke punten zijn belangrijk en urgent en welke kunnen we later uitvoeren. Deze lijst stemmen wij af met de portefeuillehouder.

Nieuw in de Mobiliteitsvisie is het fietspad Mariëndaalseweg - Hoflaan. Voor een betere veiligheid van schoolgaande kinderen is het gewenst om het stukje weg tussen de Hoflaan en de Mariëndaalseweg (naast basisscholen Adelbrecht-Windekind en Carolus) om te bouwen tot een volwaardig fietspad.

2.44 Reconstructie Hoflaan Oost Groesbeek

Begin 2014 is de riolering rondom de Hoflaan visueel geïnspecteerd bij een reguliere inspectie. Daaruit is gebleken dat diverse strengen in de Hoflaan dusdanig beschadigd zijn dat ze aan vernieuwing toe zijn. Het gaat om het stuk tussen de Mariëndaalseweg en de basisscholen. Ook is de asfaltverharding niet al te best meer. Daarnaast biedt vervanging van de strengen de mogelijkheid tot aanleg van gescheiden riolering. Hierdoor kunnen wij de openbare ruimte afkoppelen.

2.45 Reconstructie zijwegen Gooiseweg Zuid Groesbeek

Naast vervanging van de ondergrondse infra (riolering, zie ook 2.30), is de asfaltverharding op de wegen ten zuiden van de Gooiseweg ook aan vervanging toe. De riolering ligt grotendeels in de voetpaden. Dat is onwenselijk. In combinatie met vervanging van de riolering, reconstrueren we ook de wegen ten zuiden van de Gooiseweg.

2.46 Reconstructie Wisselpad Groesbeek

In 2017 zijn de Hoflaan en Mariëndaalseweg (grotendeels) ingericht als 'Erftoegangsweg +'. Waar mogelijk is een profiel van zes meter breed in het asfalt toegepast. Dit is opgebouwd uit een tweezijdige fietsstrook van twee meter breed en daartussen een rijbaan van ook twee meter breed. De wens is om dit profiel door te zetten tot de kruising Spoorlaan – Nijverheidsweg. Aan de kant van de woningen vervangen we daarbij het voetpad. Daarbij handhaven wij een minimale voetpadbreedte van vier tegels (1,20m exclusief band). Zie ook 2.31.

2.47 Reconstructie zijwegen Gooiseweg Noord Groesbeek

De ondergrondse infra in de Frieselaan, Drentselaan, Vermeerweg, Frans Halsweg en Aelbert Cuypweg is aan vernieuwing toe. Zie ook 2.32. Ook de technische levensduur van de bestaande verharding is bereikt. Daarnaast biedt vervanging de mogelijkheid tot aanleg van gescheiden riolering. Daardoor kan de openbare ruimte afgekoppeld worden. In combinatie met vervanging van de riolering, reconstrueren we ook de wegen ten noorden van de Gooiseweg.

2.48 Bypass riolering Nassaulaan - Prinses Christinalaan Berg en Dal

Ondergronds gaat de infrastructuur stevig op de schop. Zie ook 2.33. Ook hier geldt dat de bovengrondse inrichting wat betreft de kwaliteit te wensen overlaat. Vooralsnog gaan we uit van herstraten van de aanwezige elementenverharding en handhaving van de halfverharding in de Prinses Christinalaan.

Voor de Nassaulaan gaan we uit van een volledige reconstructie. Het gaat om het stuk tussen de Oude Kleefsebaan en Prins Bernhardlaan. We vervangen het asfalt door elementenverharding. Voor de voetpaden, parkeervakken en dergelijke in de Nassaulaan maken we gebruik van nieuwe materialen (geen herstraten).

2.49 Reconstructie Parallelweg Ubbergen

Dit stukje weg maakt onderdeel uit van de hoofdfietsroute tussen Nijmegen en Millingen aan de Rijn (fietsstructuurvisie). Het is gewenst om het fietscomfort en de –veiligheid te vergroten. In combinatie met vervanging van de riolering, reconstrueren we ook de weg. Zie ook 2.34.

2.50 Reconstructie Prins Hendrikstraat - Koningin Wilhelminastraat Ooij

We vervangen het riool volledig. Zie ook 2.35. Daarnaast is de bovengrondse inrichting erg sober en is er een gebrek aan parkeerplaatsen. Vandaar dat we ook gekozen hebben voor een volledige reconstructie van de weg.

2.51 Reconstructie Waterstraat Beek (klimaatmaatregelen)

We gaan maatregelen nemen om bij hevige regenval de wateroverlast te verminderen.

2.52 Centrumgebied Ooij (omgeving Reinier van Ooijplein)

We gaan een gebiedsvisie opstellen voor Ooij in nauw overleg met de bewoners. Daarbij maken we een uitvoeringsplan voor het centrumgebied.

2.53 Aanleg fietsverbinding Dennenkamp - Driestenenpad Groesbeek

Dit plan voorziet in een extra fietspad door een toeristisch interessant gebied. Daarnaast vormt het een comfortabele fietsverbinding tussen de Wylerbaan en het gebied rond De Horst.

Programma Onze buurt: overige

2.54/2.55/2.56 Sportaccommodaties en Tennisaccommodaties

Er is een meerjarig vervangingsschema gemaakt voor alle sportvelden en kleedkamers. We hebben een prognose gemaakt voor de komende jaren. Sportverenigingen moeten een aanvraag indienen voor een investeringsbijdrage.

Programma Overhead

5.4/5.5 Aanschaf materieel 2019 en 2020

Dit betreft de vervanging en/of aanschaf van materieel bij de buitendienst. Het gaat om de aanschaf van auto's, materieel om te vegen en zout te strooien.

Specificatie Financieel MeerjarenPerspectief

Bedragen x € 1.000

	2019	2020	2021	2022
FMP vastgestelde Programmabegroting 2018	-63	-163	120	120
Besluitvorming 2018 tot Voorjaarsnota	53	134	132	132
Voorjaarsnota 2018	-1.786	-962	-454	-454
FMP t/m Voorjaarsnota 2018	-1.796	-991	-202	-202

Doelen & Resultaten

Aandacht voor eenzaamheid, zingeving, dementie en de positie van de mantelzorger	-	-	-	-
Versterking van de relatie met partners in de keten van toewijzing	-10	-10	-10	-10
Instelling van een raads werkgroep Sociaal Domein voor bezuinigen op zorg	-	-	-	-
Terugbrengen inhuur/formatie Sociaal Domein	100	200	300	400
Afbouw resterend tekort Sociaal Domein	321	643	814	1.136
Uitbouw van projecten die zorg verminderen	-160	-160	-160	-160
Bij preventie is een aanpak van middelengebruik (alcohol en drugs) van groot belang	-	-5	pm	pm
Toetsing van participatie bij beleid en uitvoering	pm	pm	pm	pm
Gemeentelijke gebouwen energieneutraal maken	-	-	-31	-63
Obstakels voor voetgangers en rolstoelgebruikers wegnemen	-40	-190	-190	-190
Uitwerking van verbeteringen voor de hedendaagse fietser	-	-	-	-
Samen met de raad de vragen bedenken voor nader mobiliteitsonderzoek	-15	-	-	-
Op basis van dit mobiliteitsonderzoek komen wij met onderbouwde voorstellen naar de raad	-	-	-	-
Inrichten van meer parkeerplaatsen rondom de dijken	-15	-15	-16	-30
De nu vastgestelde locaties voor Toeristische OverstapPunten (TOP's) heroverwegen	-	-	-	-
Parkeren of zelfs stoppen op dijken verbieden en handhaven	-	-	-	-
In gesprek met partijen over uitbreidingsmogelijkheden openbaar – en buurtbusvervoer	pm	-60	-60	-60
Wij volgen de (externe) onderzoeken naar vervoer over water	-	-	-	-
Maatregelen nemen om wateroverlast in woonwijken te voorkomen	-	-38	-76	-114
In elke kern buurthuizen ophouden	-	-	-	-
Samenwerking van sport- en welzijnsorganisaties stimuleren	-15	-15	-15	-15
Groenvoorzieningen op peil houden	-	-	-	-

Dorpsagenda's stimuleren in alle kernen	-	-	-	-
Maatregelen nemen om hondenoverlast tegen te gaan, zonder hondenbelasting	-25	-25	-25	-25
Bevorderen van een uniforme APV voor de gehele gemeente	-	-	-	-
De energievisie uitbreiden met een concreet en integraal duurzaamheidsplan	-100	-100	-100	-100
Uitvoering geven aan het duurzaamheidsplan	pm	pm	pm	pm
Voortzetten van de stimuleringsregelingen voor inwoners	-15	-50	-50	-50
Actief zoeken naar financiering van duurzaamheidsmaatregelen	-8	-8	-8	-8
Meedoen met de Monitor CO2-Prestatieladder	-	-	-	-
Zoeken naar mogelijkheden voor participatie in schone energie buiten de gemeentegrenzen	-	-	-	-
In gesprek gaan met onze ondernemers over verduurzamingsmogelijkheden	pm	pm	pm	pm
Gemeentelijke gebouwen energie neutraal maken.	-	-	-	-
Als organisatie duurzaamheid integreren in de dagelijkse bedrijfsvoering	pm	pm	pm	pm
Afvalscheiding verbeteren	-	-	-	-
Vol inzetten op het bestaande beleid voor natuur en landschap, monumenten en cultuur, toerisme en recreatie	-	-	-	-
Ondersteunen vernieuwing Bevrijdingsmuseum en Museumpark Orientalis	-	-	pm	pm
Stimuleren van nieuwe initiatieven voor herinneringstoerisme, zorgtoerisme en green destinations	-13	-13	-13	-13
Verbeteren en uitbreiden van het netwerk van fiets- en wandelroutes	pm	pm	pm	pm
Uitvoering geven aan de vastgestelde Woonagenda en woonvisie	-15	pm	pm	pm
Bouw van 620 woningen in Berg en Dal van 2018 tot 2027	-	-	-	-
Nieuwe initiatieven toetsen op haalbaarheid en toegevoegde waarde	-	-	-	-
Bij bouwplannen met vijf of meer woningen, uitgangspunt gasloos en energieneutraal wonen	-	-	-	-
Mogelijkheden voor vrije bouwkwavels nadrukkelijk verkennen	-	-	-	-
Blijvend in gesprek met ondernemers en zorgpartijen	-	-	-	-
Onderzoeken alternatieve invulling kippenfarm op de Dennenkamp te Groesbeek	pm	pm	pm	pm
Kansen van schone technologie voor bedrijvigheid en werkgelegenheid benutten	-	-	-	-
Ruimtelijke veranderingen met een energie-neutrale, circulaire economie zo goed mogelijk inpassen in het landschap	-	-	-	-
Inspirerend uitvoering geven aan onze plannen op gebied van werk en economie	-	-	-	-
Continueren werkgroep Samenwerkingen	-	-	-	-
Nadrukkelijker formuleren van de opdracht en kaders aan samenwerkingen	-	-	-	-

Raadsleden kijken in samenleving naar effecten samenwerking	-	-	-	-
Sterkere rol van college en portefeuillehouders in de terugkoppeling naar de gemeenteraad	-	-	-	-
In 2018 besluiten of we Doelgroepenvervoer vanaf 2020 anders gaan organiseren	-	pm	pm	pm
Meten hoe de tevredenheid bij inwoners en bedrijven is over onze dienstverlening	-15	-15	-15	-15
Ook carrouselvergaderingen uit de raadszaal uitzenden via internet	-2	-2	-2	-2
Raadscommunicatie nadrukkelijker vormgeven	-6	-6	-6	-6
Meer publiciteit voor openbare vergaderingen en thema-avonden van de raad	-	-	-	-
Bij complexe dossiers oriënteert de raad zich ter plaatse voor behandeling in carrousel	-	-	-	-
Inwoners/ bedrijven voldoende gelegenheid geven om in te spreken tijdens raads-/carrouselvergaderingen	-	-	-	-
Werkgroep Bestuurlijke Vernieuwing continueren	-	-	-	-
Samen met scholen invulling geven aan politiek educatieve projecten	-5	-5	-5	-5
Actieve terugkoppeling vanuit het college op lopende, belangrijke dossiers	-	-	-	-
Invulling Rekenkamerfunctie	pm	pm	pm	pm

Totaal doelen & resultaten	-38	126	332	670
---------------------------------------	------------	------------	------------	------------

Beleidsontwikkelingen

Aanpassing definitie woonplaatsbeginsel	746	746	746	746
Beschermd wonen	-	pm	pm	pm
Abonnementstarief huishoudens	-100	-200	-200	-200
Herziening btw vrijstelling sportverenigingen	pm	pm	pm	pm
Uitgaven aanpak achterstanden beleid	-37	-74	-111	-148
Rijksuitkering aanpak achterstanden beleid	37	74	111	148
Grip op kosten sociaal domein	pm	pm	pm	pm
Groot onderhoud gymzalen	pm	pm	pm	pm
Projecten in de openbare ruimte (bewonersinitiatieven)	-50	-50	-50	-
Exploitatie tekort Lokale omroep	pm	pm	pm	pm
Aanleg fietspad Leuth	-	-	-3	-7
Aanleg glasvezel buitengebied	-150	-150	-	-
Hogere kapitaallasten vervanging kleedkamer	-5	-25	-40	-45
Fiets-/ voetveer Bemmeloord	-45	-10	-10	-9
Onderzoek omleiding bus	pm	pm	pm	pm
Overige investeringen MIP	-	-	-17	-35
Handhaving/BOA	-175	-175	-175	-175
Stelpost inflatie lonen en prijzen	-1.884	-1.884	-1.884	-1.884
Stelpost inflatie inkomsten	1.805	1.805	1.805	1.805

Algemene uitkering	-	-	-	-
Aanwending reserve extreme wateroverlast	-	14	27	27
Aanwending algemene reserve tbv afbouw tekort sociaal domein	1.226	796	361	-
Verbouwing gemeentewerf	-	-8	-15	-15
Aanschaf materieel 2021	-	-	-	-4
Aanschaf materieel 2022	-	-	-	-

Totaal beleidsontwikkelingen	1.368	859	545	204
-------------------------------------	--------------	------------	------------	------------

FMP t/m Kadernota 2019	-466	-6	675	672
<i>waarvan structureel</i>	<i>-216</i>	<i>173</i>	<i>680</i>	<i>677</i>
<i>waarvan incidenteel</i>	<i>-250</i>	<i>-179</i>	<i>-5</i>	<i>-5</i>

Toelichting financiële begrippen

Begrip	Omschrijving
Algemene uitkering	De gemeente krijgt een geldbedrag van het Rijk. De gemeente mag zelf besteden. Het bedrag wordt niet terugbetaald. Het bedrag wordt gebruikt voor het gemeentefonds.
Baten en lasten	Baten zijn inkomsten. Lasten zijn uitgaven. Het gaat hier om de inkomsten en uitgaven van het jaar waarin het product gebruikt wordt. Als het geld in een ander jaar ontbreekt, wordt het bedrag bij het jaar van gebruik gerekend en niet bij het jaar van ontvangst of betaling.
BCF	Afkorting voor BTW-Compensatiefonds. Gemeenten kunnen een deel van de BTW betalen. Het Rijk betaalt dit geld aan de gemeente uit het Compensatiefonds.
Bedrijfsvoering	De wijze waarop de gemeente is georganiseerd en wordt aangestuurd.
Begroting	Een overzicht van alle verwachte inkomsten en uitgaven van een toekomstig jaar.
Begrotingswijziging	Een besluit van de Raad om de vastgestelde begroting te veranderen.
Doeluitkering	De gemeente krijgt een geldbedrag van het Rijk. De gemeente moet dit geld besteden aan de taken die bepaald zijn door het Rijk.
Financiering	Het beleid van de gemeente over geld en de risico's die hierbij horen.
Gemeentebrede aspecten	Sommige onderwerpen staan in een aparte paragraaf. Deze onderwerpen horen niet bij één programma. De onderwerpen zijn: Risico's en weerstandsvaardigheid, lokale heffingen, verbonden partijen, onderhoud van kapitaalgoederen, grondbeleid
Gemeentefonds	Iedere gemeente krijgt geld van het Rijk. Dit geld wordt betaald uit een spaarreserve van het gemeentefonds genoemd wordt.
Grondbeleid	De manier waarop de gemeente haar ruimtelijke doelstellingen wil bereiken. De onderwerpen horen hierbij: volkshuisvesting, ruimtelijke ordening, economische ontwikkeling, openbare ruimte, infrastructuur, recreatie en natuur.
Incidenteel geld	Geld dat bestemd is voor één jaar.
Investeringsplan	Een overzicht van de geplande investeringen. Investeringsplan zijn uitgaven om kapitaalgoederen aan te schaffen.
ISV	Afkorting voor Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing. Gemeenten kunnen om de vijf jaar geld vragen om de plaatselijke omgeving te verbeteren. Zoals voor wonen, ruimte en milieu.
Kapitaalgoederen	Wegen, bruggen, riolering, gebouwen, stoplichten, lantaarnpalen, openbaar speeltoestellen, apparaten en machines die bezit zijn van de gemeente.
Lokale heffingen	Belastingen die aan de gemeente betaald moeten worden. Bijvoorbeeld: afvalstoffenheffing, rioolheffing, toeristenbelasting.
Programma	Een programma is een verzameling van onderwerpen met een bepaald thema. Dal kent 5 programma's: 1. Inwoner, 2. Onze buurt, 3. Onze gemeente, 4. Overhead. In een programma staan beschreven: doelen, verwacht resultaat, activiteiten.
Retributie	Een belasting betalen aan de gemeente voor een dienst die zij voor inwoners verricht. Bijvoorbeeld het aanvragen van een paspoort.

Risico's en
weerstandsvermogen

Risico: de kans op een financiële tegenslag. Weerstandsvermogen: de mate waarin de gemeente onverwachte kosten op kan vangen, zonder dat dit gevolgen heeft voor de gemeente.

Structureel geld

Geld dat bestemd is voor meerdere jaren.

Subsidieplafond

Overzicht van het maximale bedrag aan subsidie dat het College kan geven.

Toelichting afkortingen

Afkening	Omschrijving
3 O's	Onvoorzien, Onvermijdelijk (of Onontkoombaar), Onuitstelbaar
3 D's	3 decentralisaties: van AWBZ naar Wmo, jeugdzorg en Participatiewet
Abw	Algemene bijstandswet
AH	AfvalstoffenHeffing
AMK	Advies- en Meldpunt Kindermishandeling
AOW	Algemene OuderdomsWet
APPA	Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers
APV	Algemene Plaatselijke Verordening
ARN	Afvalverwerking Regio Nijmegen
Awb	Algemene wet bestuursrecht
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
B&W	Burgemeester en Wethouders
BAG	Basisregistratie Adressen en Gebouwen
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BBZ	Besluit Bijstandsverlening Zelfstandigen
BCF	BTW CompensatieFonds
BGO	Bijzonder Georganiseerd Overleg
BGT	Basisregistratie Grootchalige Topografie
BIBOB	Wet Bevordering Integriteits Beoordelingen door Openbaar Bestuur
BL	(afdeling) Beleid
BMO	(afdeling) Bestuur en Management Ondersteuning
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten
BNP	Bruto Nationaal Product
BOA	Buitengewoon OpsporingsAmbtenaar
BOR	Bijzondere OndernemingsRaad
BOR	Bestuurlijk Overleg Regiogemeenten
BOV	Bestuurlijke Overeenkomsten Verstedelijking
BRN	Begrotingsrichtlijnen Regio Nijmegen
BTW	Belasting Toegevoegde Waarde
BV	(afdeling) Bedrijfsvoering
CAO	Collectieve ArbeidsOvereenkomst
CAZ	Collectieve Aanvullende Ziektekostenregeling
CER	(Regeling) Compensatie eigen risico
CJG	Centrum Jeugd en Gezin
COELO	Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheid
CPB	Centraal PlanBureau
CWI	Centrum voor Werk en Inkomen
Daeb	Diensten van algemeen economisch belang

DAR	Dienst Afvalstoffen en Reiniging
DNB	De Nederlandse Bank
DV	(afdeling) Dienstverlening
DVO	DienstVerleningsOvereenkomst
EMU	Economische en Monetaire Unie
ESF	Europees Sociaal Fonds
EZ	Economische Zaken
FLO	Functioneel Leeftijds Ontslag
FMP	Financieel MeerjarenPerspectief
FPU	Flexibele Pensioen Uitkering
Fte	Fulltime equivalent
GBA	Gemeentelijke Basis Administratie
GGD	Gemeentelijke GezondheidsDienst
GNN	Gelders NatuurNetwerk
GO	Georganiseerd Overleg
GO	Gemeenschappelijk Orgaan
GOA	Gemeentelijk Onderwijs Achterstandsbeleid
GR	Gemeenschappelijk regeling
GREX	Grondexploitatie
GRP	Gemeentelijk RioleringsPlan
GS	Gedeputeerde Staten
GW	Gemeentewet
HALT	Het ALTERNatief : Preventie en bestrijding van jeugdcriminaliteit
HRM	Human Resource Management
I&A	Informatisering & Automatisering
I/D-baan	Instroom-/Doorstroombaan
IBA	Individuele Behandeling van Afvalwater
IBO	Instituut Bijzonder Onderzoek
ICT	Informatie- en Communicatie technologie
IEGG	In Exploitatie Genomen Gronden
IND	Immigratie- en Naturalisatiedienst
IOAW	Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte werkloze werknemers
IOAZ	Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte gewezen Zelfstandigen
IV3	Informatie Voor Derden
IZA	Instituut Zorgverzekering Ambtenaren
JGZ	Jeugd Gezondheidszorg
KAB	KABinet
KAN	Knooppunt Arnhem Nijmegen
KCA	Klein Chemisch Afval
KI	KapitaalLasten
KvK	Kamer van Koophandel
KVO	Keurmerk Veilig Ondernemen

LOGA	Landelijk Overleg Gemeentelijke Arbeidsvoorwaarden
M+E gemalen	Mechanische en elektrische gemalen
MARN	Milieusamenwerking Afvalverwerking Regio Nijmegen
MIP	Meerjaren InvesteringsPlan
MGR	Modulaire Gemeenschappelijke Regeling
MKB	Midden- en kleinbedrijf
MPG	Meerjaren Prognose Grondexploitaties
MUG	Millingen – Ubbergen – Groesbeek
N	Nadelig
NCW	Netto Centrale Waarde
NIEGG	Niet In Exploitatie Genomen Gronden
NIM	Nijmeegs Instituut voor Maatschappelijk werk
NUP-bouwstenen	Nationaal UitvoeringsProgramma dienstverlening en e-overheid
OBGZ	Openbare Bibliotheek Gelderland Zuid
ODRN	OmgevingsDienst Regio Nijmegen
OGGZ	Openbare Geestelijke GezondheidsZorg
OPR	(afdeling) Openbare ruimte
OR	Ondernemingsraad
OZB	Onroerend Zaak Belasting
P&C	Planning & Control
P&O	Personeel & Organisatie
Pfo	Portefeuillehouderoverleg
PGB	Persoonsgebonden Budget
PM	Pro Memorie
PW	Participatiewet
RBT-KAN	Regionaal Bureau voor Toerisme – Knooppunt Arnhem Nijmegen
RDW	RijksDienst voor Wegverkeer
RGV	RecreatieGebieden op de Veluwe
RH	Rioolheffing
RIE	Risico Inventarisatie en Evaluatie
RIO	Regionaal Indicatie Orgaan
RO	(wet) Ruimtelijke Ordening
ROA	Regeling Opvang Asielzoekers
ROB	Regionaal OndersteuningsBureau
RPB	Regionaal Programma Bedrijventerrein
RUD	Regionale uitvoeringsdiensten
SAN	Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer
SEV	Sociaal Economische Versterking
Sisa	Single information single audit
SMV	Sociaal Maatschappelijke Visie
STER	Stichting Toerisme En Recreatie
SVB	Sociale Verzekerings Bank

SZ	(afdeling) Sociale Zaken
SWG	Stichting Welzijn Groesbeek
TOP	Toeristisch OverstapPunt
TOP	Tijdelijke Opslag Depot
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen
V	Voordelig
VCP	VerkeersCirculatiePlan
VJN	VoorJaarsNota
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VPB	Vennootschapsbelasting
VRGZ	VeiligheidsRegio Gelderland-Zuid
VTH	Vergunningen, Toezicht en Handhaving
VTU	Voorbereiding Toezicht en Uitvoering
VVE	Voor- en Vroegschoolse Educatie
WABO	Wet Algemene Bepaling omgevingsrecht
WEB	Wet Educatie en Beroepsonderwijs
Wet Arhi	Wet Algemene regels herindeling
Wet BUIG	Wet Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorziening aan Gemeenten
Wet FIDO	Wet Financiering Decentrale Overheden
WI	Wet Inburgering
WIJ	Wet Investeren in Jongeren
WIW	Wet Inschakeling Werkzoekenden
Wmo	Wet maatschappelijke ondersteuning
WNO	Werkvoorzieningsschap Nijmegen en Omstreken
WNV	Werk naar Vermogen
WOR	Wet op de Ondernemingsraden
WOZ	Waardering Onroerende Zaken
WSW	Wet Sociale Werkvoorziening
Wtcg	Wet tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten
WVG	Wet Voorzieningen Gehandicapten
WWB	Wet Werk en Bijstand
WWNV	Wet Werk Naar Vermogen